

HÖGSKOLAN KRISTIANSTAD
Institutionen för beteendevetenskap

C-uppsats i specialpedagogik
(41-60) 10 poäng
Vt 2005

Föräldrasamverkan
Bemötande av föräldrar i en skolverksamhet
för elever med autism

Författare: Tina Maringelli
Handledare: Daniel Östlund

HÖGSKOLAN KRISTIANSTAD
Institutionen för beteendevetenskap
C-uppsats i specialpedagogik
(41-60) 10 poäng
VT-05

Föräldrasamverkan

**Bemötande av föräldrar i en skolverksamhet
för elever med autism**

Tina Maringelli

Abstract

Syftet med undersökningen är att ta del av personalens erfarenheter av föräldrasamverkan i en skolverksamhet för elever med autism, från förskola till årskurs fem. Undersökningen fokuseras också på vilken syn skolpersonal har på föräldrasamverkan och vilka förutsättningarna är för ett bra föräldrasamarbete. I arbetet med elever med autism är det nödvändigt att vi har kunskaper om funktionshindret och det specialpedagogiska arbetssättet. I ett föräldrasamarbete behöver vi inta ett förhållningssätt som bygger på ömsesidig respekt där lyhördhet och empati är en viktig grund. Genom detta byggs ett förtroende upp successivt. Arbetet ger en överblick över tidigare forskning om autism, krisutveckling, empati, samtal, familjesituationen, specialpedagogik och specialpedagogens roll och handledning. I teorin anknyter jag till teori om kommunikation. Som metod har den kvalitativa intervjun med semistrukturerade frågor valts. Målgruppen består av fem yrkesverksamma i en skolverksamhet för elever med autism från förskola till årskurs fem. Resultatet visar att lyhördhet och förtroende är en förutsättning för ett samarbete. Föräldrarna måste få möjlighet att påverka det pedagogiska arbetet och erbjudas möjlighet till delaktighet. En av personalens viktigaste roller är att vara medstöttare och ha inblick i familjesituationen. Kunskaper om bemötande, människor i kris och sorg är den kunskap som behövs mest i mötet med föräldrarna. Föräldrars olika behov av samarbete ska tillgodoses utifrån familjens förutsättningar. Kommunikationens betydelse är av största vikt.

Nyckelord: Funktionshinder, förhållningssätt, föräldrasamverkan, kommunikation, specialpedagogik

Innehåll

1 Inledning 5

- 1.1 Bakgrund 6
- 1.2 Syfte 6
- 1.3 Problemformulering 6
- 1.4 Uppsatsens fortsatta upplägg 7

2 Litteraturgenomgång 8

- 2.1 Autism – Historik 8
- 2.2 Diagnoskriterier 9
- 2.3 Familjesituationen 10
- 2.4 Krisens förlopp och symtom 11
- 2.5 Empati 12
- 2.6 Samtalskonst 13
- 2.7 Föräldrasamverkan – autism 14
- 2.8Handledning 15
- 2.9 Specialpedagogik och specialpedagogens roll 16
- 2.10 Teoretisk anknytning 17
  - 2.10.1 Grundbegrepp inom kommunikation 17
  - 2.10.2 Teori om kommunikation av Watzlavick m.fl. 18
  - 2.10.3 Teori om föräldrars olika förhållningssätt till professionella 19
- 2.11 Problemprecisering 20

3 Empirisk del 21

- 3.1 Val av metod 21
- 3.2 Urval 21
- 3.3 Genomförande 22
- 3.4 Validitet och reliabilitet 22
- 3.5 Etik 23
- 3.6 Resultatredovisning och analys 23
- 3.7 Resultatbeskrivning 24
  - 3.7.1 Synen på föräldrasamverkan 24
  - 3.7.2 Personalens roll 25
  - 3.7.3 Kunskaper som behövs i mötet med föräldrarna 25
  - 3.7.4 Svårigheter i föräldrasamarbetet 26
  - 3.7.5 Delaktighet 28
  - 3.7.6Handledningens syfte 29
- 3.8 Sammanfattning 29

4 Diskussion 31

- 4.1 Koppling mellan litteratur och resultat 31
- 4.2 Metoddiskussion 33
- 4.3 Tankar om vidare forskning 34

4.4 Avslutande resonemang 34

5 Sammanfattning 36

Referenser 37

Bilaga 39

1 Inledning

När vi som yrkesverksamma arbetar med barn och ungdomar med autism är det viktigt att vi har teoretisk kunskap om funktionshindret om vi ska kunna bemöta varje barn utifrån dess specifika behov. Autism är ett funktionshinder som innebär begränsningar inom ömsesidig social och språklig kommunikation, begränsningar i beteendepertoaren och förmåga att fantisera (Gillberg, 1999). Autism innebär också att personen har en annorlunda kognition och perception, dvs. ett annorlunda sätt att tänka och känna. Även en inlärningsituation för ett barn med autism skiljer sig avsevärt jämfört med ett barn som inte har autism, därför behöver vi också ha kunskap i det specialpedagogiska arbetssättet. Vi förväntar oss att en nyförvärvad kunskap hos ett normalt barn ska kunna användas inte bara i skolan, utan också hemma och ute i samhället. För ett barn med autism kan inte en kunskapsöverföring tas för givet. För att underlätta generalisering av en inlärd kunskap från en situation till en annan är det viktigt att samarbetet och utbytet mellan föräldrar och pedagoger fungerar optimalt (Schopler, Reichler & Lansing, 1993).

För att kunna bemöta föräldrar till barn med autism behöver vi som personal inte bara ha kunskaper om funktionshindret. Vi behöver också ha insikt om familjesituationen, familjer i kris, innebörden av empati och familjens eventuella kulturella bakgrund. Ur ett specialpedagogiskt perspektiv måste vi kunna möta barn och föräldrar till barn med funktionshinder både med ett bra förhållningssätt och med lyhördhet som främjar ett bra samarbete sinsemellan (Danielsson & Liljeroth, 1996). Genom att vara lyhörd och empatisk byggs förtroendet upp successivt, vilket utvecklar samarbetet mellan föräldrar och personal. I Lpo 94 under rubriken Skola och hem står det skrivet att:

Skolans och vårdnadshavarnas gemensamma ansvar för elevernas skolgång skall skapa de bästa möjliga förutsättningar för barns och ungdomars utveckling och lärande.

Alla som arbetar i skolan skall

- samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla innehåll och verksamhet. (Utbildningsdepartementet, 1998, s.16)

Läraren skall:

- samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling, och
- hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation och därvid iaktta respekt för elevens integritet. (Utbildningsdepartementet, 1998, s. 16).

Personal och föräldrar ska tillsammans arbeta fram individuella mål för varje barn och då är det viktigt att varje förälder känner delaktighet och möjlighet att påverka. Genom att känna till familjesituationen och förståelsen för vilka svårigheter det innebär för en familj att ha ett barn med autism kan vi underlätta för en god föräldrasamverkan som bygger på ömsesidig respekt.

Det finns också en stor skillnad i tidsperspektiv hos yrkesverksamma och föräldrar. Skolpersonal har ett kort tidsperspektiv, de går hem när arbetsdagen är slut eller de byter arbete förr eller senare. Familjen har ett livslångt perspektiv. Detta påverkar föräldrarnas reaktioner, händelser och upplevelser och är oftast inte medvetet (Danielsson & Liljeroth, 1996).

Holmqvist (1995) skriver i sin avhandling att det måste skapas en tilltro mellan föräldrar och professionella. Det måste finnas en förståelse i skillnaden att ta hand om ett barn under arbetstid utan andra störande moment i en anpassad verksamhet, samt att ta hand om barnet

under fritiden efter ett annat yrkesarbete. Vidare visar hennes empiriska undersökningar på konsekvenserna av felaktig upplagd undervisning som har skett utan föräldrarnas medgivande. Detta drabbar i allra högsta grad familjerna eftersom ett barn med autism har svårt att generalisera till andra miljöer, utan inläring måste ske i varje ny miljö. Detta kan undvikas genom gemensam planering. Vidare skriver Holmqvist (1995) att här i Sverige är undervisningen starkt lärarcentrerad. Enligt de empiriska studierna anser sig läraren vara kompetent att klara sitt yrke utan inblandning av andra, vilket medför att det uppstår konflikter när andra har synpunkter på arbetet. Enligt författaren i andra länder som t.ex. USA och Storbritannien är undervisningen starkt elevcentrerad, där all personal runt eleven arbetar på ett likvärdigt sätt, för att nå maximalt resultat. Skolpersonal, elev och föräldrar ingår i en utvecklingsprocess och lär av och med varandra och att det underlättar om alla arbetar efter samma riktlinjer.

1.2 Bakgrund

Genom egna erfarenheter som pedagog i en verksamhet för barn med autism har jag många gånger upplevt hur viktigt det är med en bra föräldrelation och att vi måste arbeta mot samma mål. Mål som föräldrarna anser vara viktigast att arbeta mot. Vi som personal kan inte arbeta med mål som bara rör skolan, ibland kan det vara att vi behöver arbeta med mål som t. e.x. att kunna gå i en affär, åka buss etc. Mål som är relaterade till familjens vardagliga bestyr. Vi måste utgå från att det är föräldrarna som har störst kunskap om sina barn. Jag har också upplevt svårigheter som att inte räkna till att det inte alltid finns tillräckligt med kunskaper i hur vi bemöter föräldrar till barn med funktionshinder.

Vi som personal som arbetar med dessa familjer bör vara medvetna om att det som kan visa sig i t.e.x. aggressivitet, apati eller till synes helt orealistiska krav kan vara upplevelser och känslor av ett förändrat liv, skuld-känslor för att man inte alltid räcker till, drömmar som slagits i kras m.m. (Danielsson & Liljeroth, 1996). Detta är inte alltid så lätt att bemöta och det är med detta arbete jag vill undersöka hur vi kan bemöta dessa föräldrar på bästa sätt, vilka svårigheter vi kan stöta på, vilken roll vi egentligen har i bemötandet av föräldrar till barn med funktionshinder. Kolleger påtalar ibland svårigheterna med sin roll gentemot föräldrarna och att vi inte alltid räcker till.

Jag har också genom min utbildning till specialpedagog haft en delkurs som handlade om kommunikation, vägledande samtal och konfliktlösning, där jag fick erfara hur viktigt det är hur vi samtalar och bemöter. Där jag fick fokusera och reflektera på mig själv som samtalspartner och vilken roll jag har i ett bemötande. Detta intresse ligger också till grund för valet av ämne inför uppsatsskrivandet.

Studien riktar sig främst till personal som arbetar med barn och ungdomar med autism där föräldrarollen utgör en viktig del i verksamheten och det pedagogiska arbetet med barnen, men även till föräldrar till barn med funktionshinder, då det kan vara en vägledning eller hjälp för att bedriva föräldrasamverkan.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att ta del av personalens erfarenheter av föräldrasamverkan i en skolverksamhet för elever med autism, från förskola till årskurs fem.

1.3 Problemformulering

Vilken syn de yrkesverksamma har på föräldrasamverkan och vilka förutsättningarna är för ett bra föräldrasamarbete.

1.4 Uppsatsens fortsatta uppläggning

I litteraturgenomgången belyser jag autism och dess historik, diagnoskriterier, krisens förlopp och symtom, empati, föräldrasamverkan, samtalskonst, familjesituationen, specialpedagogik och specialpedagogens roll, handledning och teorier. I den empiriska delen redogör jag för den kvalitativa metod jag använt mig utav i undersökningen, vilka överväganden jag har gjort. Här redovisas och analyseras också resultaten, följt av slutsatser. I diskussionen knyter jag samman arbetets olika delar, resultat med litteratur samt en diskussion kring metoderna jag har använt mig utav. Här ger jag också förslag på vidare forskningsområden. Sist finns en kort sammanfattning av uppsatsen.

2 Litteraturgenomgång

Litteraturen är vald utifrån områden som är relevanta utifrån uppsatsens syfte och problemformulering. Först ges en historisk tillbakablick på synen på autism och hur detta har påverkat föräldrarna. Jag belyser också delar som diagnoskriterier för att få en förförståelse om vad autism innebär. Empati, krisens förlopp och symtom, familjesituationen och samtalskonst belyses eftersom detta är viktiga kunskaper att ha i ett bemötande av föräldrar till barn med funktionshinder. Föräldrasamverkan ur ett specialpedagogiskt perspektiv tas också upp samt tidigare erfarenheter kring föräldrasamverkan i samband med funktionshindret autism. I teoridelen förklarar jag en del grundbegrepp inom kommunikation, jag har lagt fokus på en kommunikationsteori av Watzlavick m.fl. och Riddarsporres teori om hur föräldrar utvecklar olika förhållningssätt till professionella. Avslutningsvis beskrivs problempreciseringen.

2.1 Historik- Autism

Wing (1998) refererar till österrikaren Leo Kanner var den förste som skrev om autism i en vetenskaplig studie som publicerades 1943 i USA. Kanner var läkare och verksam vid John Hopkinskliniken i USA. Kanner beskrev en grupp på 11 barn som han ansåg lida av "autistisk störning i den affektiva kontakten", som senare kom att kallas för infantil autism. (Kristiansen, 2000). Kanner beskrev barnens beteende i detalj, men valde ut vissa drag som centrala för diagnos. Bland annat var dessa dragen uttalad brist på känslomässig kontakt med andra människor, bisarra och överdrivna repetitiva rutiner. Numera är Kanners arbete i fokus för forskning i många olika länder. Ungefär vid samma tidpunkt, 1944 beskrev Hans Asperger en liknande grupp barn, ovetande om Kanners artikel. Wing (1998) refererar till Asperger som hade gjort observationer av barn som han beskrev under samlingstermen "de autistiska personlighetsavvikelser i barndomen", numera känt som Asperger syndrom. Asperger hävdade att hans syndrom skilde sig från Kanners autism men att det fanns många likheter (Wing, 1998).

Enligt Wing (1998) är inte Kanner och Asperger de första som har beskrivit autism, redan i början av 1800-talet fick en fransk läkare vid namn Jean-Marc-Gaspard Itard hand om en 12-årig pojke, känd som Victor den "vilde pojken från Aveyron". Pojken hade levt ensam i skogen och man hade fångat in honom. Pojken var stum och hans beteende beskrevs som mycket konstigt. Itard trodde att detta beteende berodde på att han hade varit isolerad från andra människor under en lång tid, medan Itards kollega, Philippe Pinel påstod att pojken hade inlärningssvårigheter sedan födseln. Harlan Lane, psykolog samlade Itards beskrivningar av pojken och gav ut dem i sin bok *Den vilde pojken från Aveyron*. Troligtvis var det som Lane beskrev en pojke med autism (Wing, 1998).

Fram till 1980-talet dominerade teorierna om att autism berodde på psykiska orsaker, att störda mor-barn relationer skulle vara autisms grundorsak (Gillberg, 1999). Otroliga skuldbördor lades på familjen och framförallt på modern. Under 1980-talet avlöstes dock teorierna om psykiska orsaker av biologiska orsaker. Autism är idag accepterat som ett funktionshinder som drabbar barnet. Familjens och barnets rättigheter att få stöd från samhället beror på att autism jämföras med begåvningshandikapp i svensk lagstiftning. Frith (1994) anser att autism utan tvivel har biologiska orsaker och är en konsekvens av organiska dysfunktioner. Enligt Wing (1998) forskas det om orsaker till autism på tre olika nivåer:

1. grundorsakerna

2. lokalisering och typen av hjärnskada som grundorsakerna ger upphov till
3. hjärnskada och de psykiska symptom som hjärnskadan medför.

2.2 Diagnoskriterier

Inga fysiska undersökningar, såsom blodprover, hjärnröntgen eller EEG kan ge svar på om ett barn har autism. Diagnosen autism ställs utifrån ett visst beteendemönster. Wing (1998) gör en beskrivning av de symtomområden som är karakteristiska funktionsstörningar vid autism, även kallad för Wings triad. Även Gillberg (1999) och Frith (1994) beskriver autism utifrån dessa kriterier. Dessa tre symtomområden är:

- Begränsningar av förmågan till ömsesidig social interaktion.
Detta visar sig på olika sätt t ex dålig ögonkontakt, avskärmning, passivitet, oförmåga att använda gester för att visa vad personen vill. Personer med autism förstår inte meningen med social interaktion.
- Begränsningar av förmågan till ömsesidig, språklig och icke-språklig kommunikation.
Språket kan, men behöver inte vara nedsatt. Problemet är hur personer med autism använder språket. Förseningar och avvikelser är mycket vanliga. Förståelsen av talet kan också vara mycket begränsad, t ex att allting tolkas bokstavligt.
- Begränsningar i beteenderepertoaren och förmågan att fantasera.
Kan ge sig uttryck i repetitiva, stereotypa aktiviteter. Utveckling av låtsaslek och andra fantasifulle lekar sker inte på samma sätt som hos andra barn. Leksaker används på andra sätt än de är till för.

”De tre symtomområden som utgör hörnen i Wings triad bildar underlaget för det sätt på vilket autism klassificeras idag (Kristiansen, 2000. s.18).

De mest använda instrumenten i världen för att diagnostisera autism är ICD-10 (International Classification of Diseases) och DSM-IV (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) som har utvecklats av WHO (Världshälsoorganisationen) och American Psychiatric Association och som Kristiansen (2000) refererar till.

Autistiskt syndrom. Diagnoskriterier enligt DSM-IV som Kristiansen (2000) refererar till:

A. Sammanlagt minst sex kriterier från (1), (2) och (3), varav minst två från (1), och ett från vardera (2) och (3):

1. Kvalitativt nedsatt förmåga att interagera socialt, vilket tar sig minst två av följande uttryck:
  - a) påtagligt bristande förmåga att använda varierande icke-verbala beteenden såsom ögonkontakt, ansiktsuttryck, kroppshållning och gester som ett led i den sociala interaktionen
  - b) oförmåga att etablera kamratrelationer som är adekvata för utvecklingsnivån
  - c) brist på spontan vilja att dela glädje, intressen eller aktiviteter med andra (t ex visar inte, tar inte med sig eller uppmärksammar inte andra på sådant som är av intresse)
  - d) brist på social eller emotionell ömsesidighet (s.18)
2. Kvalitativt nedsatt förmåga att kommunicera, vilket tar sig minst ett av följande uttryck:
  - a) försenad tal utveckling eller talar inte alls (gör inga försök att kompensera för detta via andra kommunikationssätt, t ex gester eller pantomim)
  - b) hos personer med adekvat utvecklad talförmåga en påtagligt nedsatt förmåga att inleda eller att upprätthålla samtal med andra
  - c) stereotyp tal med många upprepningar eller idiosynkratiskt språk
  - d) brist på varierad, spontan låtsas lek eller socialt imitativt lek beteende som är adekvat för utvecklingsnivån (s.19).
3. Begränsningar, repetitiva och stereotypa mönster i beteende, intressen och aktiviteter vilket tar sig minst ett av följande uttryck:
  - a) omfattande fixering vid ett eller flera stereotypa och begränsade intressen som är abnorma i

- intensitet eller fokusering
- b) oflexibel fixering vid specifika, oändamålsenliga rutiner eller ritualer
- c) stereotypa och upprepade motoriska maner (t ex att vifta eller vrida händerna eller fingrarna, komplicerade rörelser med hela kroppen)
- d) enträgen fascination inför delar av saker (s.19).

B. Försening eller abnorm funktion inom minst ett av följande områden med debut före tre års ålder: (1) social interaktion, (2) språk som syftar till social kommunikation eller (3) symboliska lekar eller fantasi lekar.

C. Störningen förklaras inte bättre med Retts syndrom eller desintegrativ störning hos barn (s.19).

Socialstyrelsen (www.sos.se) publicerade 2002 ett klassificeringsmaterial som heter ICF. International Classification of Functioning, Disability and Health. Den svenska titeln på klassifikationen är Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa och är utvecklat av WHO. Det övergripande målet för ICF är att erbjuda en struktur och ett standardiserat språk för att beskriva funktionshinder och funktionsförmåga i relation till hälsa.

ICD-10 som klassificerar hälsobetingelser som sjukdomar, störningar, skador etc. och ICF som klassificerar funktionstillstånd och funktionshinder relaterade till hälsoförhållande kompletterar därför varandra. Information om diagnos och funktionstillstånd ger tillsammans en bredare och mer meningsfull bild av en människas hälsa. Detta kan vidare användas som grund för beslutsfattande (www.sos.se).

Brodin och Lindstrand (2004) menar att föregångaren till ICF var ICIDH (International Classification of Impairment, Disability and Handicap) som publicerades 1982. Detta klassificeringssystem blev hårt kritiserat då det fokuserade på medicinska frågor. Systemet reviderades och har resulterat i en omarbetad version, ICF. Nu ligger fokus på hälsorelaterade frågor där individens förutsättningar och omgivningsfaktorer lyfts fram. Från att ha varit en diagnostisk klassifikation är den nu ändrad till en funktionell klassifikation.

ICF används för olika ändamål bland annat inom forskning, statistik, redskap för utbildning såsom utformning av läro- och kursplaner. ICF används också som ett kliniskt verktyg, vid bedömning av behov, vid koppling av behandlingar till specifika tillstånd, rehabilitering och habilitering (Brodin & Lindstrand, 2004).

ICF klassificerar hälsa och hälsorelaterade tillstånd. Det är viktigt att komma ihåg att det inte är personer som klassificeras utan ICF beskriver varje persons situation inom olika hälso- eller hälsorelaterade domäner. Beskrivningen är alltid gjord inom en kontext som innefattar person- och omgivningsfaktorer (www.sos.se).

2.3 Familjesituationen

För att kunna bedriva en bra föräldrasamverkan och tillmötesgå föräldrarnas och barnens önskemål och behov behöver vi ha kunskap om familjesituationen. Påfrestningarna för en familj som har ett barn med autism är stora, både psykiskt, socialt och ibland även fysiskt. I allmänhet betyder det att föräldrar och syskon får ändra på sina liv drastiskt. Eventuella sömnstörningar hos ett barn med autism kan hålla föräldrarna vakna hela eller delar av nätterna. Om det råder oenighet mellan föräldrarna om hur man ska hantera detta och andra problem, såsom matningssvårigheter, självdestruktivt beteende, kan det leda till svårigheter i

samlivet som stridigheter och gräl. När egentligen föräldrarna behöver vila ut några dagar och för att sedan diskutera problemen med någon utomstående (Gillberg, 1999). De utomståendes agerande och tankar kan vara svårt att bemöta eftersom autism inte är något synligt funktionshinder, detta leder kanske till att föräldrar undviker att ta ut barnet t.e.x. till affären eller liknande.

Många föräldrar bär på en enorm skuldbörda. Nylander (1998) som själv är förälder till en pojke med autism beskriver hur hon kunde känna skuld över om hon utsatte sig för något skadligt under graviditeten eller varför hon inte insisterade på kejsarsnitt. Föräldrar kan också känna skuld över svårigheterna med att inte orka med de stora krav som ett barn med autism ställer på familjen.

Vikten av en diagnos är stor för föräldrarna. En bekräftelse på att man blir tagen på allvar, ett namn på de avvikelser som barnet har, kontakter med andra föräldrar i samma situation. ”Diagnosen hjälpte oss att förstå vår son, vad han förstod och inte förstod.” (Nylander, 1998. s. 131). Wing (1998) menar att en av de viktigaste anledningarna att få en tidig och riktig diagnos är att upplevelsen av emotionell isolering blir mindre vanlig då kunskapen om autism ökar.

Syskon till barn med autism kommer oftast i skymundan när det gäller uppmärksamhet och omsorger. Gillberg (1999) poängterar att det är viktigt att tidigt påpeka för föräldrarna betydelsen av att syskon inte alltför mycket får stå tillbaka för syskonet med autism. Syskon behöver också få information om funktionshindret så att det blir lättare att beskriva systemns/broderns autism för andra människor.

Att ständigt leva med en oro inför framtiden finns hela tiden med i familjen. Vad ska hända när barnet blir vuxet? Vilka möjligheter finns när det gäller boende, sysselsättning och fritid?

2.4 Krisens förlopp och symtom

En kris är ett tillstånd som utlöses av en viss händelse. Kriser kan delas in i utvecklingskriser och svåra, oväntade kriser. Enligt Céve (1993) är utvecklingskriser t.e.x. barnet som lämnar kryptadiet och börjar gå, skolan slutar och arbetslivet börjar eller att bilda familj. Exempel på den andra typen av kriser är skilsmässa, en nära anhörigs död, bli uppsagd från jobbet eller att det efterlängta barnet har ett funktionshinder. Ordet kris kommer från grekiskans *krisis* och betyder plötslig förändring eller ödesdiger rubbning (Céve, 1993). En traumatisk kris definieras som ”individens psykiska situation vid en yttre händelse som är av den arten eller graden att individens fysiska existens, sociala identitet och trygghet eller basala tillfredsställelsemöjligheter i tillvaron hotas” (Cullberg, 1992. s. 117).

Hur krisen hanteras beror på vad personen har gått igenom innan, hur personen är som människa och hur förberedd man är att möta krisen (Birkehorn, 1998). Om händelsen är oförutsedd och rör mig som person och mitt liv blir chocken desto djupare. Reaktionerna som utlöses av krisen är krisfaser. Krisfaserna är universella och alla som går igenom en kris går igenom dessa olika stadier. Dessa krisfaser beskriver både Birkehorn (1998) och Cullberg (1992) och kallas:

1. Chockfasen

I denna fas försöker personen att utestänga händelsen genom att förneka det som har hänt. Det är vanligt med apati eller depression. Varar från ett kort ögonblick till några dygn.

2. Reaktionsfasen

Förnekandet byts ut mot ilska och frågor som ”varför” och ”varför just jag” ställs gång på gång. Denna tid kallas även för den akuta fasen och pågår i ca 4-6 veckor.

3. Bearbetningsfasen

Det akuta skedet har lämnats och nu tar det vid. Tankar som ”vad har jag för möjligheter” sätts i gång. Människan reparerar sig. Detta pågår i ca ett halvt till ett år efter traumat.

4. Nyorienteringsfasen

Denna fas har ingen avslutning, individen lever med det förgångna. Sorgen och skadan kvarstår som ett ärr men minnena är inte lika bittra. Under förutsättning att den drabbade har kunnat arbeta sig igenom krisen har den skadade självkänslan återupprättats, de svikna förhoppningarna är bearbetade.

Det är viktigt att ha kunskap om krisfaserna för att kunna bemöta t. ex. föräldrar till barn med funktionshinder på rätt sätt. Vi som personal möter ständigt föräldrar som har kommit olika långt i sorgearbetet. Det är därför lika viktigt att ha kunskap och förståelse om försvarsmekanismer. När en människa mår dåligt använder hon sig av försvarsmekanismer som ett skydd kring sin person. Dessa försvarsmekanismer används omedvetet för att skydda sig själv och används aldrig avsiktligt (Birkehorn, 1998). En konflikt som inte kan lösas av det medvetna jaget, trängs undan till det omedvetna jaget. För att klara av detta använder sig jaget av försvarsmekanismer. Det finns försvarsmekanismer som är gemensamma och används av alla.

Här beskriver jag kort några av dem enligt Birkehorn (1998) och Sellerfors (1990):

- **Projektion:**

Att personen frånsäger sig ansvaret genom att skylla på någon annan. Besvikelse och skuld läggs på någon annan och personen befriar sig själv på det sättet.

- **Regrediering:**

Tillbakagång till ett tidigare utvecklingsstadium.

- **Förnekande:**

Förnekelse av att en situation existerar, eftersom personen inte kan hantera den, samtidigt som omvärlden är medveten om att den existerar.

- **Splitting:**

Omvärlden ses som svart eller vit, det finns inga nyanser, inga gråzoner existerar.

- **Omnipotens:**

Personen är ofelbar, det är alla andra som det är fel på. Personen ser sig själv som en bättre person än andra.

- **Bortträngning:**

Det som vi upplever obehagligt glöms bort. En av de vanligaste försvarsmekanismer.

- **Förskjutning:**

Att känna irritation mot en person, men inte ha möjlighet att visa detta. Ilska kan visas mot den person man är arg på men personen angriper annat än det som det egentligen handlar om.

- **Rationalisering:**

Att inte kunna erkänna sina misslyckanden, att komma med bortförklaringar.

2.5 Empati

För att kunna bemöta föräldrarna utifrån deras situation behöver vi empatiskt lyssnande. Empati baseras på inlevelse och lyhördhet (Holm, 2001). Det ställer speciella krav, såsom att vara beredd att arbeta med sig själv, vara uppmärksam på sina egna reaktioner och att öka förståelsen för sina egna bidrag i skeendet. Ett känslomässigt engagemang som förutsätter djup och aktivitet. För att ha en empatisk förmåga måste det finnas en kontroll av känslor, tankar och handlingar (Danielsson & Liljeroth, 1996). Holm (2001) beskriver empati som en

förmåga att sätta sig in i och förstå en annan människas känslor och psykiska situation. Även Birkehorn (1998) beskriver empati utifrån krishantering att det handlar om att kunna förstå den drabbade, att kunna leva sig in i och sätta ord på situationen utan att bli känslomässigt involverad. Sellerfors (1990) skriver att empati betyder att kunna fånga upp det känslomässiga budskapet från en person utan att behöva tillfredsställa behoven och kraven. Man måste kunna gå in i den andres värld utan att ta med sin egen och att kunna ge nya perspektiv och infallsvinklar på situationen. Vidare skriver Sellerfors att ytterligare en förutsättning för empati är att ta sina egna känslosignaler på allvar, då är det lättare att uppfatta andras känslosignaler och då blir det inte bara en intellektuell förståelse av situationen.

Holm (2001) skriver att empati ofta blandas samman med sympati i vardagligt tal och att empati har tilldelats en del av den positiva betydelsen som sympati har, d.v.s. medkänsla.

Den empatiska förmågan grundar sig på självkänedom och erfarenhet av andra och intar en central plats i en professionell hållning. Om du som professionell hjälpare kan uppfatta en hjälpsökandes utspel och provokationer empatiskt har du större möjlighet att ta hand om dessa reaktioner som är avpassat efter den andres behov och inte är styrt av dina känslor (Holm, 2001). En förutsättning för empatisk förståelse är att inte känna sig hotad av andra människors olika känslor och att kunna bemöta dessa. Man måste även inse att känslorna är den andre personens och inte sina egna (Sellerfors, 1990).

Holm (2001) behandlar också frågan *om* och *hur* man kan bevara och utveckla sin empatiska förmåga. Här följer en kort beskrivning: Holm skriver att för att kunna besvara dessa frågor måste det finnas en teoretisk modell att utgå ifrån, en modell som innefattar hela empatiförloppet. Holm menar att empati utvecklas i tre steg under ett samspel med en annan individ. Först kommer den empatiska förståelsen, att lyssnaren uppfattar en känsla som den andre har, andra steget är att genom en gest eller mimik visa att förståelse finns för den andres känslor, samt att i tredje steget att den andre individen har uppfattat förståelsen. Det kan också finnas hinder för det empatiska lyssnandet som t ex brister i den tidiga utvecklingen som har lett till defekter i empatin, psykologiska situationer som innebär att förmågan att urskilja andras känslor och behov saknas, för att lyssnaren är mer upptagen av sina egna. Hinder som dålig motivation till lyssnandet och en ovana att bemöta känslomässiga situationer finns också.

2.6 Samtalskonst

Vi möter föräldrar i många situationer och i många olika samtal. Det kan vara i utvecklingssamtal, föräldramöte, i mera spontana möten såsom vid hämtning och lämning på förskola och skola. Hur ett samtal upplevs betyder mycket för hur relationen mellan personal och föräldrar kommer att utvecklas. Det är i dessa situationer vi kan ha tankar om samtalets betydelse, hur vi samtalar. Finns det ett bästa sätt? Engqvist (1984) skriver att det inte finns "det" bästa sättet att samtala med människor, utan det bara finns "ditt" bästa sätt. Det gäller att hitta strategier för ett bra samtal, enligt författaren, ens egna strategier. Kunskaper om samtalsmetodik kan vara en bra förutsättning för ett bra samtal. Att personalen medvetandegör sin egen roll i kontakten med föräldrarna. Hur ens egna reaktioner och attityder styr samtalet (Sellerfors, 1990).

Enligt Sellerfors (1990) ingår det i samtalet att också kunna lyssna, att vara en god lyssnare. Att lyssna är att vara aktiv, att kunna förstå känslorna bakom de ord som används. Det innebär även att kunna lyssna till det som inte sägs. Att lyssna aktivt handlar inte bara om att försöka förstå hur föräldern upplever sin situation, det uttrycker också en attityd. Det kan vara lättare

för en förälder att tala och uttrycka sina känslor om föräldern märker att personalen är intresserad av vad som sägs. SELLERFORS (1990) skriver om att vara aktiv i ett samtal betyder inte att man pratar mycket, utan man lyssnar till den andre och att det finns förståelse för föräldern. MALTÉN (1998) beskriver att man kan bli en bättre samtalspartner genom att vara en god lyssnare. En god lyssnare använder inte bara hörseln utan flera sinnen, främst synen för att se hur den andre personen reagerar på det som sägs, vilka kroppssignaler som sänds. CRAAFORD (1994) beskriver hur lyssnandet sker genom en aktivitet i sju stadier:

1. Lyssnandet på den framsagda texten.

Denna nivå förutsätter att man talar samma språk, att den grammatiska förståelsen och ordförståelsen fungerar. Det ingår i detta lyssnande också att fråga om man inte förstår det som sägs. Detta är en nivå av lyssnandet som är fri från komplikationer.

2. Empatiskt lyssnande till den talandes känslor och åsikter till sitt språk.

Det empatiska lyssnandet är där vi parallellt lyssnar på den som talar samtidigt lyssnar in den andres känslor.

3. Lyssnandet på den förskjutna och förtätande undertexten.

Ett lyssnande som man inte bara koncentrerar sig på innehållet i det som sägs utan även i den dolda texten, undertexten. Detta finns gömt i formuleringar, ordval.

4. Lyssnandet på tilltalet.

Den som berättar riktar sig alltid till någon. I samtalet är det lyssnaren som tilltalet riktar sig till.

5. Lyssnandet på det motsägelsefulla.

Vi lyssnar inte bara med öronen, utan även med andra sinnesorgan. När vi lyssnar till den talade berättelsen kan det ibland uppkomma skillnader mellan vad som sägs och vad som avtecknar sig i det som vi ser. Dessa motsägelser innehåller viktig information som det gäller att lyssna noga till.

6. Lyssnandet till de egna känslorna som växer under samtalets gång.

Det finns samtal som lämnar oss relativt oberörda och det finns samtal som väcker starkare känslor. Vi visar inte alltid dessa känslor, det kan också hända att vi inte förnimmer dem eller tillåter oss att känna dem.

7. Det omedvetna lyssnandet – flödena.

Parallellt med samtalets flöde av ord mellan berättaren och lyssnaren finns det ett omedvetet flöde som ibland kan förhindrar eller förstärker de budskap som förs fram i denna omedvetna nivå (Craaford, 1994).

2.7 Föräldrasamverkan och autism

Regelbundna samtal mellan föräldrar till barn med autism och professionella är en central del i ett samarbete. Utgångspunkten i samtalen bör fokuseras på praktiska vardagsproblem som uppstår där både föräldrar och personal kan komma fram till gemensamma lösningar (Gillberg, 1999). Gillberg hävdar också att framsteg som barnet gör i skolmiljö som inte märks i hemsituationen inte kan accepteras som verkliga framsteg.

Persson (2003) redogör för TEACCH programmet som utarbetades av Eric Schopler 1972 i North Carolina, USA. TEACCH står för Treatment and Education of Autistic and related Communication Handicapped Children (Behandling och utbildning av barn med autism och besläktade kommunikationshandikapp). I North Carolina finns det sex diagnostiska centra som har specialiserat sig på autism och rådgivning till hemmen. TEACCH är uppbyggt på fem delar: 1. Professionella som har kompetens inom autism. 2. Samarbete med föräldrar, de professionella kan autism, föräldrarna är specialister på sina barn. Tillsammans kan de komma fram till barnets behov. 3. Individuella program baserade på barnets intresse,

utvecklingsnivå, starka och svaga sidor. Föräldrarnas och personalens prioriteringar. 4. Visuellt stöd och struktur i tillvaron. 5. Ett livslångt perspektiv. Autism är ett livslångt tillstånd. (Persson, 2003). Schopler m.fl. (1993) är den som har propagerat för att engagera föräldrarna som co-terapeuter, d.v.s. som medarbetare till de professionella.

I den litteratur som har bearbetats i denna studie och som handlar om autism, från teoretiska begrepp till pedagogiska aspekter är många forskare överens om att ett samarbete byggs på ödmjukhet. Föräldrarna är de som känner sitt barn bäst och pedagogerna är experter på själva funktionshindret och på pedagogik, dvs. konsten att lära ut. Beckman m.fl. (1994) som skrivit om pedagogik vid autism beskriver också vikten av samarbetet med föräldrarna och att grundprincipen för samarbetet bör vara att i hemmet bestämmer föräldrarna och i skolverksamheten de som jobbar där. Det krävs stor ödmjukhet från personalen att bemöta föräldrar till barn med autism och de problem som familjen kan stå inför. Beckman beskriver också att det är speciellt viktigt med ett bra samarbete, då personer med autism har svårt att generalisera, överföra inlärd kunskap till en annan miljö. Föräldrarnas roll som verksam kraft när det gäller deras barns utveckling är avgörande för hur de professionella kan hjälpa till, att vi som professionella inte bara ser föräldrarnas kunskap om barnet som värdefull. Föräldrarnas prioriteringar när det gäller barnets utveckling och eventuella beteendeproblem måste vara avgörande när det skrivs individuella pedagogiska planer. Föräldrar bör ses som betydelsefulla medarbetare (Schopler, Reichler & Lansing, 1993).

Danielsson och Liljeroth (1996) skriver om föräldrarnas roll i ett samarbete. Föräldrarna måste betraktas som naturliga samarbetspartners till de yrkesverksamma. Respekten för föräldrarna är att utgå från att de vill sitt barn bästa, även om deras agerande ibland kan väcka reaktioner. Även föräldrarna måste få förmedlat till sig att skolan vill barnets bästa. Endast utifrån detta ömsesidiga förtroende kan ett samarbete utvecklas. En viktig aspekt som författarna tar upp är att det ibland framhålls att skolan och föräldrarna ska göra upp gemensamma program tillsammans och att föräldrar kan känna en press på sig att ständigt träna sitt barn. Om föräldrarna inte vill eller kan detta ge upphov till att föräldrarna känner dåligt samvete och ses som dåliga samarbetspartners, men det får inte bli till ett krav och förväntningar utifrån. För att förstå barnet på ett djupare plan är det en förutsättning för professionella att sätta sig in i föräldrarnas tankar och känslor samt visar respekt för deras upplevelser. "Föräldrar bidrar på ett avgörande sätt till sitt barns utvecklingsprocess genom sitt förhållningssätt och bemötande (s.196).

Danielsson och Liljeroth (1996) tar också upp vikten av roller i ett samarbete, att ett gott samarbete är möjligt först när roller och personers olika funktioner är klara. Tydliga och väl avvägda roller ger trygghet och struktur. Då kan personerna både ta emot och ge av sig själva dvs. samarbeta, därför är det viktigt att rollerna klargörs. Om gränserna för rollerna är diffusa, för vida eller för snäva blir följderna handlingsförklaring och att kreativiteten hämmas.

2.8Handledning

Syftet med handledning är enligt Gjems (1997) först och främst kompetensutveckling. Utgångspunkten är deltagarnas egna behov av kunskap, ett professionellt samtal där diskussionerna bottenar i teoretisk kunskap och praktiskt arbete och egna erfarenheter (Gjems, 1997). Liknande tankegångar har Lendahls, Rosendahl och Rönnerman (2002) som skriver att det övergripande syftet med handledning är att utvecklas och växa i sin yrkesroll som leder till konkreta förändringar i den egna pedagogiska verksamheten och på så vis kommer eleverna tillgodo. Wahlström (1996) betonar att behovet av handledning är stort bland yrkesverksamma som arbetar med människor. En tillflyktsort som är nödvändig där man kan få förståelse, råd, empati. Handledningen ger en möjlighet för dem som deltar att växa i

självkännedom genom att förstå hur andra upplever mig och mitt agerande. Normells (2002) definition av handledning är att det ska vara ett gott stöd för att upprätthålla ett professionellt förhållningssätt. I begreppet professionellt förhållningssätt ingår bland annat medvetenhet om sina egna känslor och egna behov. Handledningen behövs för att ge utrymme för reflektion och lärande.

Wahlström (1996) skriver om både individuell- och grupphandledning. Författaren själv föredrar grupphandledning eftersom kompetensen i gruppen tillvaratas, man är inte själv om sina problem, deltagarna kan identifiera sig med varandra och att det skapas närhet och trygghet i gruppen. Naturligtvis finns det nackdelar med grupphandledning såsom att det kan uppstå problem exempelvis när någon har svårt att visa sina känslor, vissa dominerar och andra blir osynliga. Normell (2002) skiljer på intern och extern handledning. Den interna handledningen kan ha fördelar såsom att handledaren har kunskaper om verksamheten, eleverna och föräldrarna, men det kan också vara en nackdel då det kan vara svårt att vara objektiv i sina värderingar. Fördelen med extern handledning är att handledaren tillskrivs en auktoritet som den interne handledaren inte kan få och att deltagarna möts av en objektiv syn, när det inte finns kunskap om personalen, eleverna, föräldrarna och verksamheten.

2.9 Specialpedagogik och specialpedagogens roll

I det pedagogiska arbetet med barn och ungdomar med autism eller andra funktionshinder krävs det något annat utöver den vanliga pedagogiken. En anpassad pedagogik som innebär att få ett hjälpmedel att kunna hantera vardagen och som leder till självständighet (Beckman, m.fl. 1994). Det krävs också ett speciellt förhållningssätt gentemot föräldrar till ett barn med funktionshinder som grundar sig på specialkompetens inom funktionshindret, individens behov, lyhörddhet och förtroende, dvs. det specialpedagogiska perspektivet. Specialpedagogik är ett tvärvetenskapligt område som bygger på teorier och kunskaper från flera olika områden som pedagogik, psykologi, sociologi, medicin o.s.v. Vad är det som kännetecknar specialpedagogiken? Enligt Brodin och Lindstrand (2004) är specialpedagogik åtgärder som sätts in när den vanliga pedagogiken inte räcker till, detta för att eleven ska kunna tillgodogöra sig undervisningen på lika villkor som andra elever. Det innebär också att fokus läggs på den enskilde individens förutsättningar och begränsningar dvs. individualisering. Hänsyn tas också till omgivningsfaktorer för att få ett helhetsperspektiv. Danielsson och Liljeröth (1996) menar att den filosofiska grunden för specialpedagogik handlar om förhållningssätt, paradigm och ställningstaganden och att specialpedagogik bidrar med att vidga synen på undervisning och skapa förståelse för vad en elevs utveckling innebär i ett långsiktigt perspektiv. Haug (1998) anser att alla pedagoger i skolan bör ha grundläggande kunskaper i specialpedagogik om det ska vara möjligt att utveckla en mer inkluderande skola.

Den nya specialpedagogutbildningen som inrättades 1990 skiljer sig från den äldre speciallärarutbildningen. Den nya utbildningen har större bredd om man jämför med den äldre utbildningen som fokuserade på det direkta specialpedagogiska arbetet med elevens utveckling. Helldin (2000) har studerat närmare vad som skiljer den gamla speciallärarutbildningen mot den nya specialpedagogutbildningen och det är framförallt dessa områdena:

1. "Specialpedagogens arbete ska i det följande inte enbart direkt inriktas mot elevens undervisningsaktiviteter. Undervisningen ska istället förbereda de studerande att inom respektive verksamhetsområde fungera såväl som undervisare som rådgivare och handledare. Arbetet är således här inriktat mot vuxna kolleger i verksamheten" (s.10).

2. Planen betonar *den vetenskapliga anknytningen* i utbildningen, betydelsen av tvärvetenskaplighet framhålls.

3. Bland annat ge kunskaper till att analysera, utveckla och utvärdera den egna verksamheten. Initiera, leda och genomföra utvecklingsarbete både självständigt och i samverkan med andra utvärdera, utveckla och förändra verksamheten och vara ett stöd för enskilda barn, ungdomar och vuxna.

Liljegren (2000) beskriver också specialpedagogens roll som har blivit mer konsultativ, samtidigt som de undervisande uppgifterna kvarstår. Liljegren skriver vidare att ”specialpedagogen tänks kunna ta ett stort ansvar för att påverka lärare, elever och föräldrar, och våga vara en kreativ agent för förändring i konfliktfyllda situationer” (s. 149).

2.10 Teoretisk anknytning

I den teoretiska delen gör jag först en kort presentation av kommunikation som begrepp enligt Maltén (1998). Jag sammanfattar även den amerikanske psykologen Watzlavicks m.fl. (1967) kommunikationsteori. Jag presenterar också Riddarsporres (2003) teori om föräldrars olika förhållningssätt gentemot professionella. Teorier som framkommer i hennes doktorsavhandling som syftar till att få en ökad förståelse för föräldraskap till barn med Downs syndrom.

2.10.1 Grundbegrepp inom kommunikation

Maltén (1998) skriver om ordet kommunikation kommer från latinets ”*communicare*” som fritt översatt betyder ”att ha något gemensamt” eller ”att dela något med någon”. Anledningen till att vi kommunicerar är behovet av gemenskap och mänsklig kontakt. En människa måste kommunicera, det är en livsnödvändighet. Kommunikation är ett villkor för att vi ska kunna överleva fysiskt och socialt som människor. Via kommunikationen kan vi:

- *intellektuellt* förmedla och mottaga information, göra omvärlden begriplig och meningsfull,
- *emotionellt* få utlopp för känslor, glädje och sorg, framgång och misslyckanden, ge uttryck för behov och personlighet,
- *socialt* känna oss sedda och uppskattade, komma nära varandra, upprätta och vidmakthålla relationer, övertala andra att handla som vi själva, utöva makt över andra, hålla ihop vår familj, vårt samhälle och våra organisationer (Maltén, 1998. s. 12).

Begreppet kommunikation definieras enligt Maltén (1998) så här: *Kommunikation är utbyte av budskap* (s. 12). Denna definition kallas *linjär modell* som är en direktförbindelse mellan de berörda som kommunicerar. Kommunikationsprocessen är *Vem* som säger *Vad* till *Vem* och med vilken *Verkan* dvs. en *envägskommunikation*. Det saknas ett viktigt fenomen i denna definition och det handlar om samspelet mellan sändare och kodare. Sändaren kodar sitt budskap innan det sänds och mottagaren avkodar eller tolkar budskapet innan det tas emot. Detta fenomen kan liknas vid ett filter. Vad påverkar sändarens kodning respektive mottagarens avkodning? I båda fallen är det bland annat tidigare erfarenheter och upplevelser, aktuell sinnesstämning, attityder och fördomar om motparten som påverkar (Maltén, 1998).

Feedback förutsätter *tvåvägskommunikation* som betyder att göra återkopplingar för att kontrollera om budskapet har uppfattats rätt. Sändare och mottagare byter roller, mottagaren blir sändare i en feedback. Repliker i en feedback kan vara: Menar du så här? Har jag uppfattat dig rätt om jag tolkar det du säger så här? (Maltén, 1998).

När två parter kommunicerar gäller det att använda samma *kommunikationskanal*, d.v.s. att kunna pejla in varandra. Den ena parten kanske uttrycker sina tankar medan den andre svarar med sina känslor. Då kan kommunikationen hamna på avvägar. Kommunikationsformerna bör vara kongruenta, kroppsspråk, ord och känslor måste överensstämma (Maltén, 1998).

Kontextmodellen är en tredje modell som betonar vikten av att all kommunikation sker i ett sammanhang, en kontext. Det finns:

- *fysisk kontext* avseende tid och plats, yttre omständigheter.
- *social/emotionell kontext* som avser bland annat rollfördelning, klimat och atmosfär och makt- och statusförhållande
- *kulturell kontext* som avser tros- och livsfrågor och värderingar (Maltén, 1998).

2.10.2 Teori om kommunikation av Watzlavick m.fl.

Watzlavick m.fl. (1967) menar att kommunikation sker på två plan samtidigt, sakplanet och relationsplanet. Sakplanet som också kallas innehållsplanet innefattar kommunikationens innehåll, *vad* man pratar om. Processplanet eller relationsplanet handlar om *hur* man kommunicerar. Parknäs (1990) som refererar till Watzlavick m.fl. sammanfattar vad de olika planen karakteriseras av:

Sakplanet:

- Innehållet i det som sägs
- Vad?
- Intellekt
- Verbal kommunikation
- Ord
- Rätt eller fel
- ”Ja är ”ja” och ”nej” är ”nej”
- 1+1 är alltid lika med 2
- Analys
- Logik
- Produkter, arbete

Processplanet:

- Relationen mellan dem som talar
- Hur?
- Känslor
- Non-verbal kommunikation
- Tonfall, gester, kroppsspråk
- Alla upplevelser är ”rätt”
- ”Ja” kan betyda ”nej”
- 1+1 kan bli mer än 2
- Syntes
- Intuition
- Processer

Kommunikationen sägs vara rak när kommunikationen är den samma eller parallell på de båda planen enligt Parknäs (1990) som refererar till Watzlavick m.fl. En av de vanligaste

anledningar till en konflikt är att kommunikationen av två motsatta budskap sker på de båda planen. Denna typ av olika budskap är vad man kallar dubbla budskap.

Upplevelser kan uppfattas olika, det finns inget rätt eller fel i det som vi upplever och ingen kan ändra på den. Allas upplevelser måste respekteras och kan inte underkännas av någon. Dessa skillnader i våra upplevelser kan vara förklaringen till konfliktbeteenden. En diskussion om skillnaderna i upplevelserna och vad de kan bero på kan vara givande för de inblandade. Det läggs ner mycket energi på att ta bort den andres upplevelse och ersätta den med sin egen, detta kan vara grunden till en konflikt enligt Parknäs (1990) som refererar till Watzlavick m.fl.

På processplanet är inläring mer generaliserbar än på sakplanet. Om t ex hur du skapar tillit är inlärt i en situation, går den att tillämpa i andra situationer. I en grupp där kommunikationen fungerar är sak- och processplan kongruenta och problemfria. Det som ses som hinder eller skillnader i åsikter är i många fall obearbetade saker på processplanet. Om problemen på processplanet förvärras görs det med medel som att gruppen regredierar, från ett vuxet, moget beteende till lägre stadier. För att komma vidare krävs det att problemen på processplanet börjar bearbetas, att man arbetar med *hur* man arbetar. Medvetenhet krävs om relationerna mellan gruppmedlemmarna, dolda mönster i kommunikationen osv. Målet med bearbetningen av processplanet är att kunna återvända till att arbeta på sakplanet, men utan de hinder som fanns innan (Parknäs, 1990).

Kommunikation sker alltid samtidigt på både sak- och processplanet. När kommunikationen fungerar på sakplanet, d.v.s. *vad* som sägs, beror det på att kommunikationen på processplanet är konstruktivt. Personerna lyssnar på varandra, de stöttar varandra, konstruktivitet tillåts. Ju mer kommunikationen på processplanet ignoreras uppstår det mer problem på sakplanet. Den fungerande gruppen kommunicerar tillräckligt på båda planen samtidigt (Watzlavick m.fl. 1967).

2.10.3 Teori om föräldrars olika förhållningssätt till professionella

Enligt Riddarsporre (2003) utvecklar föräldrar olika förhållningssätt till föräldraskapet och barnet som påverkar förhållandet och samarbetet till de professionella. Riddarsporre beskriver de olika förhållningssätten som *idealiserande*, *vardagliga* och *kämpande*. Avhandlingen fokuserar på föräldrar till barn med Downs syndrom, deras egna upplevelser och erfarenheter och syftar till att nå en ökad förståelse för föräldraskapet. Tio familjer följs under barnets första levnadsår genom kontinuerliga hembesök. Författaren ställer sig frågan om föräldrarna påverkas av det bemötande de får eller om föräldrarnas sätt att förhålla sig till sin livssituation påverkar kvalitén i mötet med de professionella. Författarens teori om att förstå föräldrareaktioner är baserade på den empiriska delen i avhandlingen och resultaten från undersökningen. Jag anknyter till denna teori då jag tror att den kan vara generell för föräldrars förhållningssätt till professionella oavsett funktionshinder.

1. Ett idealiserande förhållningssätt.

I det idealiserande förhållningssättet bejakar föräldrarna ett samarbete och känner sig väl bemötta av de professionella. Genom att lyfta fram positiva känslor som bejakar barnet och föräldraskapet så dämpas känslorna av sorg och protest. Föräldrarna ser det som en berikande livserfarenhet att ta hand om sitt barn och ser möjligheter med att lära och utvecklas av sitt föräldraskap. Föräldrarna förmedlar inget missnöje och agerar inte känslomässigt dramatiskt, men i påfrestande situationer kan föräldrarna bli känslomässigt vilsna och då kan det bli svårt att upprätthålla ett positivt förhållningssätt. Detta kan leda till att föräldrarna övergår tillfälligt

till ett *vardagligt* förhållningssätt där varken positiva eller negativa känslor ger sig till känna (Riddarsporre, 2003).

2. Ett vardagligt förhållningssätt.

Föräldrarna försöker undvika starka känslor och fokuserar på det som ger trygghet. Det finns ett behov av att känna igen sig i det vardagligt normala och att kunna identifiera sig med detta. Till omvärlden förmedlas att allt är normalt och att det som är onormalt inte bör poängteras eller lyftas fram känslomässigt. Detta neutrala förhållningssätt används för att kunna hantera motstridiga känslor som föräldrarna bär på. Det ges inget tydligt uttryck för motstridiga känslor, sättet att förhålla sig till föräldraskapet är att undvika alltför stora förändringar i tillvaron. Att betrakta sig som vanlig familj ger en känsla av stabilitet (Riddarsporre, 2003).

3. Ett kämpande förhållningssätt.

Ett kämpande förhållningssätt fokuserar på de sidor av föräldraskapet som är svåra och krävande. Då de svåra känslorna hamnar i centrum intar föräldrarna ett kämpande förhållningssätt enligt författaren. Föräldrarna är beredda att kämpa för sitt barn. Detta kämpande riktas mot personer som uppfattas som hotfulla eller oförstående. De kämpande föräldrarna känner sig ofta kränkta och missförstådda. De svåra känslorna kan dock förenas med en ljus syn på relationen till barnet. Kontakten med professionella upplevs som hotfulla och konkurrerande och tryggheten minskar eftersom föräldrarna känner sig stigmatiserade av omgivningen. Det svåra känslomässiga arbetet mynnar ut i någon form av utveckling. Ett kämpande förhållningssätt har en drivande kraft på föräldrarna att komma vidare och att förändras.

Oberoende av vilket förhållningssätt föräldrarna intar är det gemensamt för föräldrarna att de skyddar *relationen till barnet* från alltför negativa känslor eller frustration (Riddarsporre, 2003).

”Det sätt på vilket föräldraskapet speglas av personer i de privata och professionella nätverken får betydelse för utvecklingen av föräldraidentiteten” (s.175).

2.11 Problemprecisering

- Vilka kunskaper anser skolpersonal sig behöva för att kunna bemöta föräldrar till barn med autism?
- Vilka svårigheter kan personal möta i samarbetet med föräldrarna?
- Vilken roll har personalen i mötet med föräldrarna?
- Behöver personalen handledning för att bemöta föräldrarna, i så fall vilken?
- Hur använder personalen föräldrarnas kunskaper om det egna barnet i den pedagogiska verksamheten?
- Hur kan föräldrarna bli delaktiga i det pedagogiska arbetet kring barnen?

3 Empirisk del

I den empiriska delen redogör jag för vilken metod jag har använt mig utav utifrån uppsatsens syfte, hur genomförandet gick till och hur urvalet togs ut. Vidare diskuteras undersökningens validitet och reliabilitet och etiska överväganden. Resultaten redovisas utifrån rubriker från problempreciseringen. Efter varje resultat och analys står det vilken slutsats som jag har dragit av resultaten.

3.1 Val av metod

Valet av forskningsmetod beror på undersökningens syfte. Vilken typ av undersökning vill jag göra? Vill jag bedriva kvalitativ eller kvantitativ forskning? Då syftet med undersökningen var att ta del av personalens erfarenheter av föräldrasamverkan i en skolverksamhet för elever med autism, från förskola till årskurs fem, valde jag att bedriva kvalitativ forskning. Skillnaden mellan att bedriva kvalitativ eller kvantitativ forskning är hur data som har samlats in analyseras. I kvalitativ forskning används verbala analysmetoder, medan det i kvantitativ forskning används statistiska bearbetnings- och analysmetoder (Denscombe, 2000). Om problemet som jag ska undersöka handlar om att försöka förstå och tolka människors upplevelser bör jag använda mig utav verbala analysmetoder (Patel & Davidson, 1994). Denscombe (2000) beskriver också att kvalitativ forskning bygger på detaljerade och ingående beskrivningar av händelser eller människor. I kvalitativa undersökningar måste jag överväga om det är bredd eller djup som jag vill ha på undersökningen eller båda delar. Insamlande av data från ett stort antal deltagare ger undersökningen bredd. Fokus på ett fåtal deltagare ger undersökningen djup som inte är möjlig med ett större antal deltagare (Rossman & Rallis, 2003). Jag valde att gå på djupet i min undersökning och få ingående svar på tankar, idéer och erfarenheter om föräldrasamverkan och involverade därför endast få personer i undersökningen.

3.2 Urval

Jag valde medvetet ut fem personer som skulle ingå i undersökningen, s.k. subjektivt urval. Forskaren har då kännedom om det som ska undersökas och de personer som är utvalda. Detta för att det anses troligt att just dessa personer som har stor erfarenhet ger värdefull data och deras uppgifter har en mycket hög trovärdighet (Denscombe, 2000). Personerna som valdes ut var fem personal som arbetar på en förskola och särskola för elever med autism, från förskola upp till årskurs fem, där jag själv är verksam som pedagog. Yrkeskategorierna på informanterna var specialpedagog, grundskollärare, förskollärare, socialpedagog och barnskötare. Dessa valdes ut eftersom jag visste att de hade stor erfarenhet av pedagogiskt arbete med barn med autism och därigenom också erfarenhet av föräldrasamarbete. Enligt Denscombe (2000) måste forskaren förvissa sig om det är rimligt att respondenten är kunnig och kan kommentera ämnet, så att den intervjuade inte talar om något som den inte har kunskap om. Antalet personer som ingick i min undersökning var fem personer. Min föresats var att intervjua sju till åtta personer, men efter fem intervjuer kändes det som att jag hade fått tillräckligt med material. Eftersom min uppsats handlar om föräldrasamverkan, funderade jag på om jag skulle låta både personal och föräldrar ingå i undersökningen, för att få bådars synpunkter på föräldrasamverkan. Orsaker som tidsbegränsning och tendenser till att arbetet skulle bli för stort när det gäller att sammanställa och tolka resultaten gjorde att jag valde att inrikta mig på skolpersonal.

3.3 Genomförande

Jag valde att använda intervjuer som datainsamlingsmetod, då det i intervjuer ges en god inblick i människors tankar, erfarenheter, upplevelser, åsikter och attityder (May, 2001). Innan mitt val föll på att använda intervjuer övervägde jag att använda flera olika metoder för att samla in data, s.k. metodtriangulering (Denscombe, 2000). Flera olika metoder som används gör att man får olika typer av data om samma ämne. Fler data som sannolikt ökar kvaliteten på undersökningen (Denscombe, 2000). Jag var också medveten om nackdelar med intervjuer, så som intervjuareffekt och hämningar hos respondenten av att använda bandspelare. Med intervjuareffekten menas att de intervjuades uttalanden kan påverkas av forskarens identitet (Denscombe, 2000). Eftersom jag själv arbetar i den verksamhet där undersökningen skedde övervägde jag denna metod, men kom ändå fram till att med intervjuer skulle jag få djupa och ingående svar. Jag funderade att både intervju ett fåtal personer, för att få djup i undersökningen och skicka ut enkäter, för att få bredd i undersökningen. Eftersom jag ville få mer djupa och nyanserade svar från respondenterna bestämde jag mig för att inrikta mig på att intervju, då enkäter inte skulle kunna uppfylla detta syfte. Enkäter ger inte alltid särskilt stor svarsfrekvens och svaren som erhålles är mer ytliga. Jag kontaktade personalen personligen och frågade om de ville medverka i undersökningen. Alla tillfrågade var positiva till att medverka i undersökningen. Jag bad om att få använda mig utav bandspelare, samtliga gav sitt samtycke. Denscombe (2000) beskriver olika typer av forskningsintervjuer, strukturerade, semistrukturerade och ostrukturerade intervjuer. Strukturerade intervjuer innebär att intervjuaren har kontroll över frågorna och svarens utformning. En i förväg uppgjord frågelista och där respondenten är begränsad i sina svar. Semistrukturerade intervjuer innebär att intervjuaren är mer flexibel med att låta respondenten utveckla sina synpunkter och idéer om ämnet utifrån en frågelista. I ostrukturerade intervjuer är forskarens roll att ingripa så lite som möjligt och respondenten har stor frihet att utveckla sina idéer. Jag använde mig utav semistrukturerade intervjuer, för att jag ville få respondenternas tankar och erfarenheter om ämnet och få möjlighet till en dialog mellan intervjuaren och respondenten. Enligt May (2001) kan intervjuaren i semistrukturerade intervjuer få möjlighet att förtydliga och utveckla svaren och på så sätt gå in i en dialog med den som blir intervjuad. Personerna fick möjlighet att se intervjufrågorna i förväg (se bilaga), detta för att jag ville ha väl genomtänkta svar. En provintervju gjordes för att se om jag fick svar på frågeställningarna och för att få en uppfattning om hur frågorna tolkades och om de behövdes göras mer utförliga eller justeras. En av frågorna togs bort som efter provintervjun inte ansågs vara relevant och som inte överensstämde med uppsatsens syfte. Resten av frågorna var relevanta till undersökningens syfte och jag tyckte att svaren på frågorna gav svar på problempreciseringen. Provintervjun togs med i undersökningen. Intervjuerna pågick i ca 60 minuter och blev till en dialog mellan intervjuaren och respondenten. Innan intervjun avslutades blev respondenterna tillfrågade om det var något de ville tillägga som inte hade framkommit genom intervjufrågorna. Intervjuerna utfördes på respondenternas arbetsplats.

3.4 Validitet och reliabilitet

För att säkra validiteten och reliabiliteten är det viktigt att kritiskt granska undersökningen och att jag verkligen undersöker det jag har bestämt mig för att undersöka. Genom att jag gjorde en provintervju har jag försäkrat mig om en god validitet, d.v.s. att jag undersökte det som jag avsåg att undersöka. Genom provintervjun kom jag fram till att jag fick de svar på frågorna som var relevant utifrån undersökningens syfte. Respondenterna fick möjlighet att ta del av resultaten och fick ge sina synpunkter på resultatbeskrivningen. Detta ger också en god validitet enligt Denscombe (2000). Bandspelare användes under intervjun, detta har också ökat tillförlitligheten enligt Patel och Davidson (1994) som skriver att i och med att

verkligheten är lagrad på band kan vi gång på gång ta det i repris för att försäkra oss om att det vi har uppfattat är korrekt.

3.5 Etik

Jag har följt forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (Vetenskapsrådet, 1990). Syftet är att skydda den enskilde individen. De fyra huvudkraven är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär att jag har upplyst om undersökningens syfte och hur undersökningen kommer att genomföras. Samtyckeskravet betonar vikten av att deltagarna har rätt att själva bestämma över sin medverkan. Deltagarna upplystes om att deltagandet är frivilligt och att de hade rätt att avbryta sin medverkan när de ville. Konfidentialitetskravet innebär att personer som ingår i undersökningen ska behandlas med största konfidentialitet. Personuppgifter ska förvaras så att inga obehöriga kan ta del av materialet. Jag upplyste deltagarna att insamlad information endast fick användas till forskningens ändamål, d.v.s. nyttjandekravet.

Jag var medveten om svårigheterna när det gäller mitt eget förhållande till undersökningen, då jag var väl förtrogen med verksamheten där undersökningen ägde rum och personerna som arbetade där. Enligt Närvänen (1999) kan ämne väljas utifrån intresse, det är bra att vara engagerad i ämnet men ett alltför starkt engagemang kan påverka studiens trovärdighet. Som pedagog har jag både kunskap och erfarenhet i ämnet samt ett inifrånperspektiv, utifrån detta var det viktigt att förhålla sig kritisk och objektiv till undersökningens resultat. Det var därför nödvändigt att under arbetets gång reflektera över och skilja på vad som var mina egna åsikter, värderingar och på vad som framkom i undersökningen.

3.6 Resultatredovisning och analys

Vid kvalitativa undersökningar kan vi väva samman resultatbeskrivning med tolkning (Patel & Davidson, 1994). Detta för att jag tyckte att det gav en bättre helhetsbild av undersökningen. Resultat och analys ses då i ett sammanhang. Intervjuerna skrevs ut i sin helhet, en del fick ändras så att det blev begripligt i skriftlig form. Denscombe (2000) beskriver att det ibland kan bli problem vid utskrifter av intervjuer, då människor inte alltid talar i fullständiga och avslutade satser. Efter upprepade genomläsningar av utskrifterna började jag se återkommande svar och mönster, dessa markerades med färgpenna. Enligt Denscombe (2000) ska man söka i utskrifterna efter återkommande teman eller kopplingar mellan de kategorier som träder fram. För varje frågeställning samlade jag de resultat som gav svar på just den frågeställningen. Svaren kategoriserades under olika rubriker tagna utifrån problempreciseringen. Jag sökte i materialet om det hade uppkommit andra mönster eller teman än de som fanns i problempreciseringen, men resultaten kunde sammanställas under rubriker efter denna eftersom jag kunde se likheter i svaren mellan respondenterna och frågeställningarna. Svaren på frågeställningarna illustrerades med citat. Flera citat togs med under varje frågeställning detta för att belägga min tolkning av resultaten. Citaten i resultatredovisningen är återgivna från utskrifterna, några är ändrade från det talade ordet till skriftspråk. Citaten kodades efter respondenterna. Detta för att lättare kunna följa respondentens tankar och följa likheter och olikheter mellan de olika respondenternas åsikter. Efter presentationen och analys av resultaten har jag beskrivit vilken slutsats jag har dragit från resultaten. Slutsatserna skrevs ner efter varje frågeställning.

3.7 Resultatbeskrivning

Undersökningen gjordes på en förskola och sarskola för elever med autism upp till årskurs fem. Yrkeskategorierna på dem som blev intervjuade var barnskötare, specialpedagog, grundskollärare, förskollärare och socialpedagog. Antalet intervjuer som gjordes var fem.

3.7.1 Synen på föräldrasamverkan

Personalens syn på föräldrasamverkan är att det ska finnas en trygg och öppen atmosfär med föräldrarna. En bra och öppen kommunikation mellan personal och föräldrar är att föräldrarna vågar be om hjälp och komma med frågor som rör deras barn och verksamheten. Det måste även finnas utrymme för att prata om eventuella svårigheter föräldrarna befinner sig i t.e.x familjesituationen och i vardagslivet.

Det är också viktigt att föräldrarna har insyn i det pedagogiska arbetet och att det finns möjlighet att påverka. Lyhördhet mot föräldrarna och ett förtroende mellan föräldrar och personal säger en respondent att det är en viktig del. I det pedagogiska arbetet tycker personalen att det är i samverkan med föräldrarna de skriver individuella pedagogiska mål för barnen och att personalen ska utgå från vad föräldrarna tycker är viktigt för sina barn, vad de individuella målen ska bestå av.

Föräldrar kan inte styra det pedagogiska, då tar dom vår yrkesroll. Om de tillåts att styra, så är vi inte professionella, men tyckandet är viktigt. Föräldrarna har kunskap om barnet (R 1).

Regelbunden kontakt med föräldrarna är av stor vikt för en bra föräldrasamverkan, antingen att man träffas personligen eller telefonkontakt. Detta är speciellt viktigt då många av barnen skjutsas i skoltaxi och den dagliga kontakten med föräldrarna uteblir. Det tar längre tid att lära känna en förälder som personalen inte träffar varje dag. Samarbetsträffar med föräldrarna är en bra form av samverkan, eftersom det involverar få personer och då är det lättare att få fram vad föräldrarna vill och tycker om verksamheten, det finns också möjlighet att diskutera hemsituationen. Under några intervjuer diskuterade vi om föräldrarna kan välja bort föräldrasamverkan eftersom kontakten med några föräldrar inte är lika stor som med andra föräldrar. Det är viktigt att tänka på att någon förälder kanske i vissa perioder inte orkar med något samarbete med tanke på deras familjesituation. Därför är det viktigt att vara lyhörd för varje förälders önskemål. Föräldrasamverkan ska kunna styras efter föräldrarnas behov. Tilltro och respekt för varandra menar personalen också är en förutsättning för ett bra samarbete.

Det absolut viktigaste för att ett samarbete ska fungera är att det finns ett förtroende mellan föräldrar och personal. Annars blir det ingen samverkan, då handlar det om vem som har mest inflytande. Det blir inget gott samarbete (R 2).

Slutsatser

Lyhördhet mot föräldrarna och att det finns en öppen kommunikation mellan personal och föräldrar, där föräldrarna kan komma med frågor eller prata om vardagliga ting är något som är en förutsättning för ett bra föräldrasamarbete. Personalen tycker det är viktigt att föräldrarna har insyn i det pedagogiska arbetet och att de har möjlighet att påverka vad som ska ingå i det pedagogiska arbetet som gäller den enskilda eleven. Personalen tycker att de ska utgå från vad föräldrarna tycker är viktigast och att de individuella pedagogiska målen ska skrivas utifrån detta. Regelbunden kontakt, såsom samarbetsträffar eller telefonkontakt är också en av de faktorer som påverkar en bra föräldrasamverkan. Personalen tycker att samarbetsträffarna med föräldrarna är den bästa formen av samarbete och där man når föräldrarna på ett bra sätt.

3.7.2 Personalens roll

Personalen tycker att de har många olika roller i mötet med föräldrarna. De flesta tycker först och främst att deras roll är arbetet med barnen, den pedagogiska rollen. Det går inte att bortse från familjens situation och då blir det andra roller som personalen får, t ex att stödja och uppmuntra föräldrarna, att vara medstöttare, någon som lyssnar och förstår som någon uttrycker. Någon framhäver att de är en viktig person för föräldrarna, eftersom de som arbetar i den här verksamheten har förståelse för barnet och dess funktionshinder.

Min roll är att ta hand om barnen, den pedagogiska rollen, men jag är ju medmänniska också. Det är så mycket annat man får ta, att man ska hjälpa föräldrarna. Det kan vara allt från att fylla i blanketter till att få material till hemmet t ex schemabilder o dylikt. Där är det vi som måste vara tydliga och berätta vad vi gör, hur mycket vi kan hjälpa och var dom kan vända sig vidare (R 4).

Man måste vara medstöttare. Min insikt måste först och främst vara hur en människa fungerar för att kunna ha ett gynnsamt samarbete, så jag måste vara insatt i människan som sitter här mittemot mig och som fungerar på det här viset, som kommer kanske sörja ett antal år framåt i tiden (R 2).

En annan roll som personalen känner att de har, är den som samordnar mellan olika instanser t.e.x habiliteringen eller vårdboende. En personal tycker att den pedagogiska rollen kommer i andra hand, eftersom det är svårt att inte bli involverad i familjen och dess situation. Det gäller att vara tydlig med hur mycket personalen kan hjälpa till med och informera föräldrarna vart de kan vända sig för vidare hjälp. En annan personal beskriver att på de flesta samarbetsträffar går den mesta tiden åt till att prata med föräldern om funktionshindret, att föräldern får prata ut om sin sorg och att man som personal känner att det här är en del av arbetet, att vara mera medstöttare.

Man har fler roller än man borde ha, man bryr ju sig inte bara om barnet utan också om hur föräldern har det, hur dom mår. Jag är ju inte bara här för lärandets skull utan även det som finns runtomkring barnet och familjen (R 3).

Slutsatser

När det gäller personalens roll beskriver respondenterna att det är den pedagogiska rollen som de först och främst har. Att vara den som stödjer och uppmuntrar föräldrarna, att föräldrarna har någon att prata ut med är den rollen som tar och bör ta mest tid eftersom den inte går att bortse ifrån. Alla tycker att de har fler roller än de borde som t ex hjälp i hemmet med exempelvis material till ett dagsschema, fylla i blanketter osv. och att vara samordnare mellan olika instanser t ex habiliteringen. Detta tar mycket tid av personalen och en tydlighet behövs för att visa vad personalens åtaganden är.

3.7.3 Kunskaper som behövs i mötet med föräldrarna

All personal tycker att det behövs massor med kunskaper för att möta föräldrar till barn med autism. Framför allt behövs det kunskaper i autism. En respondent påpekar att det är viktigt att också ha kunskap om barnet har andra funktionshinder än autism exempelvis utvecklingsstörning, att veta vad som är autism och vad som är utvecklingsstörning.

De barnen vi har här har handikapp utöver autism, det bör man också ha utbildning i eller tankar om att det inte bara är autismen som överväger (R5).

Det behövs kunskaper i det pedagogiska arbetssättet. Det behövs också kunskaper i föräldrarnas livssituation, att det finns förståelse för hur föräldrarna har det hemma och i vardagslivet, att personalen har tid att lyssna. Empati behövs mer än någon annan kunskap

tycker all personal. Någon säger att samarbete blir lättare om det finns kunskaper i psykologi och ju mer man vet om mänskligt beteende. En respondent pratar om att det kan vara svårt att bemöta när föräldrarna känner att de misslyckas eller inte orkar och att barnet gör framsteg på skolan.

Det finns dom föräldrar som känner sig provocerade av oss tror jag för att dom känner att vi kan mer än dom. Någon förälder har uttryckt det att vi är så duktiga och dom inte orkar. Så skriver vi i kontakt böckerna allt som är positivt för att man vill att dom ska känna att deras barn är duktigt, men kontentan blir att dom känner att dom är dåliga (R 2).

Bemötande av människor i kris och sorg är en kunskap som behövs men som personalen inte tycker att de har tillräckligt av, utom socialpedagogen som säger sig ha fått den kunskapen i sin utbildning. Utbildning i detta behövs, tycker personalen och kanske kan ordnas i form av föreläsningar eller på temadagar.

Vi kanske skulle behöva ha mer kunskaper i föräldrar i sorg, i kris. När jag inte har dessa kunskaper kan jag uppfatta föräldern som jobbig för att jag inte vet hur jag ska hantera detta. Om jag vet hur människor i sorg, kris fungerar behöver jag inte ta det personligt (R 1).

Kunskaper i kulturella skillnader behövs också, eftersom detta kan innebära att det finns en annan syn på funktionshindret.

I vissa länder har man ju inte kommit lika långt som vi har kommit, de har en annan syn på autism i deras hemländer, det är ju med en svår bit, att släktingarna inte accepterar, men föräldrarna gör. Det är ju en kunskap, kulturella skillnader (R 3).

Annars är den allmänna åsikten att det finns mycket och varierande kunskaper i verksamheten, att det är viktigt att arbetsgivaren anställer personer med varierande bakgrund och yrke såsom specialpedagoger, grundskollärare, förskollärare, socialpedagoger och barnskötare. En personal uttrycker sig så här att en person som har stor autismkunskap, det är viktigare än en person med stor pedagogisk kunskap, men det bästa är om man kan ha båda kunskaperna. Kunskapen om hur ett barn med autism lär är viktigare än rena ämneskunskaper.

Slutsatser

Den kunskap som behövs mest är hur personalen bemöter människor och då särskilt människor i sorg, människor i kris, eftersom respondenterna tycker att de inte har tillräckligt av denna kunskap. Empati är en viktig egenskap som behövs i mötet med föräldrarna, då personalen behöver ha förståelse för föräldrarnas livssituation och kunna vara en person som stödjer. Andra kunskaper som är viktiga är kunskaper i autism, det pedagogiska arbetssättet och olika kulturella bakgrunder. Det finns många och varierande kunskaper beroende på yrkeskategori.

3.7.4 Svårigheter i föräldrasamarbetet

Personalen tycker att det kan vara svårt att sätta gränser när det gäller vilket ansvar de ska ta, hur mycket de ska hjälpa föräldrarna, vad personalens åtaganden är. Det är svårt att säga nej till en förälder som behöver hjälp och man vet att de har det svårt på grund av familjesituationen. Svårigheter som att säga nej till arbetsuppgifter som ligger utanför personalens åtaganden t.e.x hjälp i hemsituationen. Då blir det till att förmedla kontakten vidare till exempelvis habiliteringen. Att vägleda föräldern till vidare kontakter tycker personalen är bra för då har personalen ändå hjälpt familjen utan att ta på sig för mycket ansvar eller arbetsuppgifter som ligger utanför deras åtaganden.

Andra svårigheter kan uppstå i det pedagogiska arbetet. Där föräldern har åsikter om vad de vill personalen ska träna barnet på och där personalen tycker att kraven är orimliga för barnet. Det är en svår balansgång tycker personalen att de ska tillmötesgå föräldrarna och samtidigt ska kraven på barnen vara rimliga och utgå från varje barns utvecklingsnivå. En personal tycker att det är ok att tillmötesgå föräldrarnas önskemål, även om kraven inte är rimliga gentemot barnets utvecklingsnivå, men så länge det inte skadar barnet. Tid och resurser räcker inte alltid till, tycker någon. Föräldrar kan ibland ställa höga krav på vad som ska hinnas med i det pedagogiska arbetet, att personalen känner att de har stor press på sig, varje förälder har sina krav och att föräldrarna endast ser till sina egna barns behov

Det är inte alltid så lätt att säga till föräldrarna att vi anser att deras barn inte ligger på just den här utvecklingsnivån för att kunna lära sig det här. Det kan vara svårt att förklara det på ett bra sätt, man vill ju inte sår eller trycka ner någon (R 4).

En svårighet beskriver en personal är att inte ha tillräckligt med kunskaper i bemötande av föräldrar i sorg och kris. Personalen har pedagogiska kunskaper, men inte de kunskaper de behöver för att bemöta föräldrar i dessa situationer.

En annan svårighet som personalen upplever är att många föräldrar i just den här verksamheten har en annan kulturell bakgrund och där språket orsakar många svårigheter, t ex språkliga missförstånd. I dessa fall tycker personalen det är viktigt att föräldrarna har möjlighet att få en tolk anlita vid exempelvis samarbetsträffar och föräldramöten. En respondent pratar om att det kan finnas svårigheter om det finns en annan kulturell bakgrund, som att man har olika referensramar, värderar saker på ett annat sätt, har andra begrepp. Om det finns en osäkerhet på den andres kultur så är det svårare och tar längre tid att bygga upp ett förtroende.

De föräldrar som jag har mött med annan kulturell bakgrund, där har det varit svårt att få den första tilliten överhuvudtaget, man har kanske inte förstått vad vi gör, man förstår inte vad vi tänker och tycker och man är rädd att vi inte behandlar deras barn som dom vill (R 5).

Att bemöta konflikter, aggressioner som eventuellt kan bero på sorgearbete eller krisbearbetning är svårt tycker personalen. Det är svårt att inte reagera och ta det personligt och att tänka att förälderns agerande kan stå för något annat, t ex försvarsmekanismer. En personal beskriver en konflikt med en förälder som kan stå för något helt annat än det som sägs.

Pappan var så arg på mig för det här med kläderna som hade kommit bort, men jag förstod att han var orolig att vi inte tog hand om hans barn, han visste inte hur han skulle säga det, och det kom ut via kläder som hade kommit bort och det är nästan alltid de dom säger, jag är orolig, jag förstår inte, jag känner inte dig och så pratar man om försvunna kläder (R 2).

För du kan aldrig vara professionell samverkare om du sitter på andra sidan och ”tycker”, du kan aldrig klassa dig som professionell om du tycker saker om en förälder eller oftast tycker man utifrån en känsla som föräldern har väckt och du får aldrig låta den känslan komma till åsikter som kommer ut, som sen kommer i ditt bemötande (R 2).

Slutsatser

De svårigheter som personalen kan komma i kontakt med är att det kan vara svårt att sätta gränser för vad som är personalens åtaganden när det gäller föräldrarnas krav och önskemål. Detta för att personalen är väl förtrogen med familjens livssituation. Svårigheter i det pedagogiska arbetet kan vara att föräldrarna har orimliga krav när det gäller barnens pedagogiska mål. Orimliga krav gentemot barnens utvecklingsnivå som föräldrarna ställer kan

vara svårt att bemöta tycker personalen. Andra svårigheter kan vara kulturella och språkliga skillnader, konflikter med föräldrar av olika anledningar. Det kan också vara svårt att bemöta familjer i sorg och kris, då personalen säger att de inte har tillräckligt med kunskaper i detta ämne. Det är viktigt att tänka på att det som föräldrarna säger eller om de agerar på ett visst sätt inte behöver betyda samma sak när det gäller konflikter av olika slag.

3.7.5 Delaktighet

Föräldrarna är delaktiga i den pedagogiska verksamheten, men inte tillräckligt tycker några. Föräldrarna är delaktiga när den individuella pedagogiska planen ska skrivas. Önskemål om vad de pedagogiska målen ska bestå av tillmötesgår av personalen. Om det inte finns önskemål från föräldrarna ger personalen förslag på vilka mål som kan vara rimliga för barnet. Någon personal tycker att vissa föräldrar är mer delaktiga än andra, detta kan ibland bero på att familjesituationen ser olika ut.

Om föräldrarna inte är delaktiga på grund av jobbig hemsituation, hade vi kanske kunnat träna många av de jobbiga situationerna på skolan, för att sedan underlätta i hemmet (R 1).

Man kan alltid önska sig mer delaktighet, men det skiljer sig mycket från förälder till förälder (R 3).

En personal tycker att de har för lite samarbetsträffar med föräldrarna, om föräldrarna hade varit i verksamheten och på samarbetsträffar oftare, hade de blivit mer delaktiga men resurserna är inte tillräckliga för att kunna erbjuda fler samarbetsträffar.

Det är lättare att ta upp saker med föräldrarna när man har en bättre relation, om man pratar med dom oftare. Hade föräldrarna varit här oftare, hade de blivit mer delaktiga (R 5).

Den dagliga kontakten med föräldrarna saknas av personalen, eftersom de flesta av eleverna skjutsas till och från skolan med skolskjuts, detta påverkar föräldrarnas delaktighet menar personalen. Detta ersätts av att personalen skriver om hur dagen har varit i så kallade kontaktböcker. De flesta av personalen tycker att denna form av daglig kontakt inte fungerar så bra. Föräldrarna vill gärna läsa om vad barnen har gjort under dagen, men de flesta föräldrarna skriver inte i kontaktböckerna. En personal uttrycker att det blir en form av envägskommunikation istället för en dialog. Någon tycker att det uppstår många missförstånd när personalen skriver i kontaktböckerna, speciellt i de fall där föräldrar har ett annat modersmål än svenska eller att den skapar oro. Några tycker då att t ex telefonkontakt hade varit en bättre form av dagligkontakt som ger en mera nära relation och där missförstånd inte uppstår lika lätt och att de borde bli bättre på att uppmuntra föräldrarna till telefonkontakt. Personlig kontakt med föräldrarna tycker all personal är det bästa alternativet. Det ska finnas olika alternativ för samarbete, så att föräldrarnas olika behov blir tillgodosedda.

En personal tycker att föräldrarna borde vara med mer i verksamheten med barnen, exempelvis genom kontaktdagar och att personalen borde uppmuntra föräldrarna mer till detta, att erbjuda föräldrarna att vara med sitt barn i skolan och se verksamheten under en dag.

Sen hade man önskat en annan delaktighet, att föräldrarna kom till stället, att dom såg mer vad och hur vi jobbar, det är bara några enstaka föräldrar som gör det (R 4).

Slutsatser

Personalen anser att föräldrarna är delaktiga när pedagogiska mål ska skrivas för varje enskild elev. Personalen önskar mer delaktighet från föräldrarna när det gäller deltagande i den

vardagliga verksamheten, såsom kontaktdagar. Den dagliga kontakten med föräldrarna, såsom vid lämning och hämtning är minimal och av detta önskas mer som då kan leda till mer delaktighet. Så kallade kontaktböcker är ingen bra form av daglig kontakt eftersom den kan orsaka missförstånd. Personlig daglig kontakt är det bästa alternativet. Föräldrars olika behov av samarbete och delaktighet ska bli tillgodosedda genom olika alternativ.

3.7.6 Handledningens syfte

Personalen har grupphandledning av en psykolog. Varje arbetslag, bestående av 4-5 personal har grupphandledning en gång i månaden. Grupphandledningen har pågått i ca 4 månader, innan dess har det inte funnits grupphandledning av psykolog. Syftet med handledningen är att personalen, utifrån sina egna känslor och behov diskuterar hur det fungerar i arbetslaget, att det finns tid för hela arbetslaget att sätta sig ner tillsammans och diskutera. En personal anser att det är i grupphandledningen det ska finnas utrymme för att få ur sig negativa känslor, exempelvis konflikter med kolleger eller föräldrar och därigenom kunna må bättre och tillsammans få mer ork. Det är personalens behov som styr vad som diskuteras i handledningen. Personalen tycker att handledningen är positiv. Någon personal tycker att det borde finnas mer tid för grupphandledning än det finns idag. En personal uttrycker att det ibland behövs hjälp utifrån, någon som inte är involverad i verksamheten och som kan se med objektiva ögon på det som diskuteras och tas upp i gruppen. En personal kunde inte svara på frågan, då personen saknade erfarenhet av grupphandledning.

Det är ett bra tillfälle att ventilera, att man får fram vad man tycker är jobbigt och höra vad de andra tycker är jobbigt. Du kan öppet ta upp om det är något som tynger dig (R 3).

Vi har ingen direkt handledning i hur vi ska bemöta föräldrarna. Vi skulle kunna ha det i grupphand – ledningen, men syftet med denna handledning är gruppens behov. Olika grupper kan ha olika behov (R 1).

Slutsatser

Personalen är positivt inställda till grupphandledning. Det är arbetslagets behov av diskussionsämne som styr vad som ska tas upp i grupphandledningen. Dessa olika behov kan vara om personalen tycker att något känns tungt i arbetet, både när det gäller i samverkan med kolleger och i samverkan med föräldrar. Tiden för grupphandledning är inte tillräcklig, det borde avsättas mer tid för detta tycker personalen.

3.8 Sammanfattning

Resultaten visar att synen på föräldrasamverkan innefattar lyhördhet mot föräldrarna och att det byggs upp ett förtroende. Det är också viktigt att de finns en öppen kommunikation mellan föräldrar och personal, att föräldrarna känner att de kan gå till personalen med frågor som rör verksamheten eller familjen. Kommunikationen och hur vi kommunicerar har stor betydelse. Det är också viktigt att föräldrarna har insyn i den pedagogiska verksamheten och att de har möjligheter att påverka. Föräldrarnas olika behov och förutsättningar ska styra för hur samarbetet ska se ut. Personalens roll är framför allt den som stödjer familjen, förutom den pedagogiska rollen. Detta är den roll som tar och bör ta mest tid eftersom det inte går att bortse från familjens livssituation. Personalen känner att de har fler roller än de bör ha och att det är svårt att sätta gränser när familjerna behöver hjälp exempelvis med pedagogiskt material till hemmet. Kunskaper som behövs i mötet med föräldrarna är om funktionshindret, det pedagogiska arbetssättet, olika kulturer. Empati är en av de viktigaste kunskaper att ha i mötet med föräldrarna, att det finns en förståelse för familjens livssituation. Den kunskap som behövs mest enligt respondenterna är bemötande av människor i sorg och kris. De svårigheter som kan finnas i mötet med föräldrarna är enligt respondenterna att det kan vara svårt att sätta

gränser när föräldrarna behöver stöd och hjälp i olika situationer. Detta är speciellt svårt då personalen ofta är väl förtrogen med familjesituationen. Andra svårigheter kan vara i det pedagogiska arbetet, orimliga krav och önskemål från föräldrarna som att sätta upp pedagogiska mål som kanske inte överensstämmer med barnets utvecklingsnivå. Det kan också vara svårt att bemöta föräldrar i sorg och kris eftersom respondenterna uttrycker att de inte har tillräckliga kunskaper för detta bemötande. Föräldrarna är delaktiga när individuella pedagogiska mål ska skrivas. Mer delaktighet önskas när det gäller närvaro i den dagliga pedagogiska verksamheten. Den personliga kontakten är den form av daglig kontakt som ökar delaktigheten. Kontaktböcker där både föräldrar och personal skriver i om hur dagen har varit är ingen bra form eftersom den orsakar många missförstånd. Föräldrarna har olika behov av samverkan och allas behov ska tillgodoses utifrån förutsättningar och önskemål. Alla respondenter som har deltagit i grupphandledning av psykolog upplever detta positivt, men att det borde finnas mer tid för detta. Det är gruppens behov som styr vad som ska ventileras och diskuteras. Här finns det möjlighet att för deltagarna att ta upp när något känns betungande i verksamheten.

4 Diskussion

I denna avslutande del ska resultat kopplas samman med litteratur och teori. Resultaten ska också kopplas samman till problemformulering och problemprecisering för att se om uppsatsens syfte har uppnåtts. Delarna ska sammanfogas till en helhet. Syftet med uppsatsen var att ta del av personalens erfarenheter av föräldrasamverkan vid en skolverksamhet för barn med autism, samt att belysa vilken syn på föräldrasamverkan personalen har och vilka förutsättningarna är för ett bra föräldrasamarbete. Vidare diskuteras metoden och genomförandet. Diskussionen avslutas med förslag till vidare forskning.

4.1 Koppling mellan litteratur och resultat

Resultaten kopplas till litteratur och teori i samma ordning som de har presenterats i resultatbeskrivningen, dvs. utifrån rubrikerna gjorda efter problempreciseringen.

Skolpersonalens syn på föräldrasamverkan är att det måste finnas lyhördhet mot föräldrarna och en rak och öppen kommunikation som gör att föräldrarna kan komma med frågor och ta upp saker som tynger dem. Enligt Watzlavick m.fl. (1967) är kommunikationen rak när den är parallell på både sak- och processplanet. Om så inte sker och blir det dubbla budskap, dvs. att två motsatta budskap sker på båda planen är det en av anledningarna till en konflikt. En förutsättning för ett givande samarbete för båda parterna är att kommunikationen fungerar och att budskapet har uppfattats rätt. Här kan vi också i litteraturen om kommunikation läsa hur viktigt det är med *feedback* enligt Maltén (1998) där återkopplingar i samtalet kan bekräfta att budskapet har uppfattats rätt. Lyhördhet mot föräldrarnas önskemål och krav innebär också att det måste finnas en förståelse för familjesituationen som innebär en stor påfrestning både fysiskt, psykiskt och socialt. Enligt Nylander (1998) bär många föräldrar på en enorm skuldbörda. Regelbunden kontakt i form av samarbetsträffar eller annan regelbunden kontakt exempelvis via telefon är också en av de faktorer som påverkar föräldrasamarbetet tycker personalen. Gillberg (1999) menar att regelbundna samtal utgör en central del i ett samarbete och att utgångspunkten i samtalen bör vara praktiska vardagsproblem som kan uppstå och som föräldrarna prioriterar. Enligt respondenterna i föreliggande studie bör fokus ligga på vad föräldrarna tycker är viktigast och att de pedagogiska målen ska skrivas utifrån detta. Föräldrarna ska också ha möjlighet att påverka det pedagogiska arbetet och ha insyn i verksamheten. I den litteratur som har bearbetats är författarna överens om att föräldrarna har den största kunskapen om sina barn och att föräldrar ska ses som värdefulla medarbetare, Schopler, Reichler och Lansing (1993) anser att föräldrarnas prioriteringar är det som måste vara avgörande när individuella pedagogiska planer skrivs.

Personalens roll kan vara varierande och många gånger en svår balansgång tycker respondenterna, eftersom det kan finnas flera roller än den pedagogiska. Framförallt är den pedagogiska rollen som de först och främst har. Att stödja och uppmuntra föräldrarna är en av rollerna, eftersom det inte går att bortse från familjesituationen. Att detta tar mycket tid kan vara orsaken till ett en av respondenterna tycker att den pedagogiska rollen kommer i andra hand. Det kan också möjligen vara att rollerna inte är klargjorda eller otydliga gränser för vilket som är personalens åtaganden. I litteraturen beskriver Danielsson och Liljeroth (1996) om att klargöra roller och vilka funktioner var och en har och att det är grunden för ett gott samarbete. Trygghet och struktur blir det om rollerna är tydliga. Om gränserna för rollerna inte är tydliga kan det uppstå konflikter och ingen vet vad som ska göras, parterna blir passiva. För att kunna bemöta föräldrarna utifrån deras livssituation och kunna vara medstöttare krävs att vi kan lyssna empatiskt. Holm (2001) påpekar att den empatiska förmågan grundar sig på självkänedom och erfarenheter av andra och att den intar en central plats i en professionell hållning.

Kunskaper som behövs för att bemöta föräldrarna är många. Alla kunskaper som behövs tar lika central plats. Kunskaper om autism, bemötande, empati och kulturella skillnader är en förutsättning för ett bra bemötande. Kunskaper i empati och hur man bemöter människor i kris och sorg är ändå de kunskaper som behövs bäst i en verksamhet för barn med funktionshinder enligt undersökningen. Att ha kunskaper om krisens utveckling som både Cullberg (1992) och Birkehorn (1998) beskriver kan göra att det skapas en förståelse för föräldrars agerande och som ligger till grund för ett bra samarbete där vi respekterar individen. Föräldrar har kommit olika långt i sitt sorgearbete och därför bör vi känna till hur detta kan uttrycka sig.

Genom intervjuerna kom det fram att svårigheter i föräldrasamarbetet kan vara föräldrarnas krav på det pedagogiska arbetet och när individuella mål ska skrivas. Personalen upplever ibland att föräldrarna ställer orimliga krav på vad som ska tränas. Schopler, Reichler och Lansing (1993) poängterar att föräldrar bör ses som värdefulla samarbetspartners. Det som föräldrarna prioriterar när det gäller barnets utveckling är avgörande när pedagogiska individuella planer skrivs. Även Danielsson och Liljeroth påpekar vikten av föräldrarna som betydelsefulla medarbetare. Med tanke på att personer med autism inte kan generalisera så bör ett samarbete fokusera, inte bara vad som ska tränas på i skolan utan även parallellt med hemmet. Ur ett specialpedagogiskt perspektiv bör vi bemöta både barn och föräldrar i en specialverksamhet för barn med autism. Brodin och Lindstrand (2004) beskriver specialpedagogiken som en pedagogik när inte den vanliga, traditionella pedagogiken räcker till. Fokus läggs också på individualisering, på individens förutsättningar och begränsningar. Danielsson och Liljeroth (1996) menar att specialpedagogik handlar också om förhållningssätt, precis som Liljegren (2000) som menar att specialpedagogen har ett stort ansvar när det gäller att påverka personal och föräldrar och som vågar vara kreativa förändrare i situationer som är konfliktfyllda. Beckman m.fl. (1994) menar att det är viktigt att skilja på skolan och hemsituationen och att grundprincipen för ett samarbete bör vara att föräldrarna bestämmer i hemmet och skolpersonal i skolan. En annan svårighet som personalen upplever är att bemöta eventuella konflikter, aggressioner från föräldrarna. Här är det viktigt att reflektera över vad det kan stå för. Om det beror på att föräldrarna befinner sig i olika krisfaser eller som Birkehorn (1998) beskriver att när en människa mår dåligt använder hon sig utav försvarsmekanismer. Dessa försvarsmekanismer används omedvetet, för att skydda sig själv och används aldrig avsiktligt. Det kan också vara dubbla budskap och att man kommunicerar två motsatta budskap på både sak – och processplanet. Det kan också bero på att upplevelser uppfattas olika, ingen har rätt eller fel, alla har rätt till sin egen upplevelse men att detta kan vara orsaken till en konflikt enligt Watzlavick m.fl. (1967). Maltén (1998) betonar vikten av att använda sig utav samma kommunikationskanal, den ena parten kanske säger något med sina tankar och den andre svarar med sina känslor. Kommunikationen kan då hamna på avvägar. Kroppsspråk, ord och känslor måste överensstämma. Enligt Riddarsporre (2003) utvecklar föräldrar olika förhållningssätt till föräldraskapet och barnet som i sin tur påverkar förhållandet och samarbete till de professionella. Dessa olika förhållningssätt kan vara en förklaring till hur en förälder agerar. Exempelvis om föräldrarna intar ett kämpande förhållningssätt då kan detta yttra sig i att föräldrarna känner att kontakten med de professionella upplevs som hotfull och konkurrerande, att de känner sig missförstådda. Sellerfors (1990) menar att den empatiska förmågan är att inte känna sig hotad av andra människors olika känslor och att kunna bemöta dessa på ett konstruktivt sätt och att kunna skilja på sina egna och andras känslor. Detta förhållningssätt är bra att ha i tankarna när vi bemöter föräldrarna.

I resultaten framkommer det att personalen tycker att föräldrarna är delaktiga när de individuella pedagogiska målen ska skrivas. Personalen tycker att föräldrarna bör vara mer

delaktiga när det gäller att besöka och vara med i verksamheten. Danielsson och Liljeröth (1996) tar upp en viktig aspekt att inte skuldbelägga föräldrarna om de av någon anledning inte orkar eller vill exempelvis träna barnet hemma eller vara delaktiga i verksamheten. Det är viktigt att se föräldrarna som naturliga samarbetspartners, men det får inte bli ett krav eller förväntningar från skolan att föräldrarna ska medverka i gemensamma träningsprogram. Det bör kanske finnas större förståelse för detta och att vi som personal kan tänka och sätta oss in i hur det kan vara för den enskilda familjen. Vissa föräldrar har kanske mer tid och ork än andra och har kommit olika långt i sitt sorgearbete. Den empatiska förmågan har stor betydelse här, för hur man ser på föräldrarnas delaktighet.

Den handledning personalen har idag är grupphandledning av en psykolog och är både positiv och betydelsefull för personalen. I litteraturen finner jag att Wahlström (1996) anser att grupphandledning är mer givande än vad individuell handledning är. Detta på grund av att kompetensen i gruppen tillvaratas och deltagarna kan identifiera sig med varandra och sina problem. Normell (2002) nämner för- och nackdelar om intern och extern handledning. Den interna handledningen tillskrivs fördelar som att ha inblick i verksamheten samt att ha kännedom om personal och föräldrar. Här kan specialpedagogens roll vara av stor vikt eftersom specialpedagogens roll inte bara fokuserar på undervisning utan har fått en alltmer konsultativ inriktning. Specialpedagogens roll är idag att undervisa samt att vara rådgivare och handledare enligt Helldin (2000).

4.2 Metoddiskussion

Jag valde ämne till uppsatsen efter intresse och egna erfarenheter. Det finns för- och nackdelar att göra en undersökning i den verksamheten som jag själv arbetar i. Etiska överväganden som objektivitet, vad som är ens egna synpunkter och åsikter och vad som kommer fram i resultaten. Fördelarna är att jag från början har en förförståelse och kunskaper och erfarenheter i ämnet, men det kan också vara en nackdel att vara för involverad i ämnet. Därför har jag flera gånger under arbetets gång fått separera mina egna åsikter och värderingar från det som har kommit fram i resultaten, detta för att kunna ha en objektiv syn. Jag har även upplevt att vara ensam författare kan ha sina för- och nackdelar. Fördelarna är att jag själv har förfogat över tiden och att som ensam författare har jag en annan helhetsbild av uppsatsen som jag inte tror blir lika stor om det är fler författare. Då kanske författarna delar upp olika avsnitt i uppsatsen mellan sig. En nackdel med att skriva ensam är att inte ha någon att utveckla idéer och tankar med. Detta gjorde att jag emellanåt hade svårt att komma vidare i mitt skrivande.

Intervjuer tyckte jag var en bra datainsamlingsmetod, eftersom jag ville ha detaljerade, ingående svar. Det blev givande diskussioner som gav ingående svar på mina frågeställningar. Jag funderade på att använda flera olika metoder för insamlandet av data exempelvis intervjuer och enkäter. Detta hade säkert ökat validiteten. Valet föll på att endast använda intervjuer för att få detaljrika svar på respondenternas tankar och erfarenheter kring föräldrasamverkan. Jag lät informanterna ta del av intervjufrågorna i förväg. Detta har både sina för- och nackdelar och jag har funderat på om detta har påverkat resultaten. För respondenterna i förväg veta intervjufrågorna kan de fundera på svaren och kanske ge mer pålästa svar som annars kanske hade blivit mer spontana reflektioner. En respondent uttryckte sitt ogillande om att bli inspelad på band, men gav ändå sitt samtycke och här kan jag reflektera över hur svaren hade blivit utan bandspelare för just den respondenten. Utskrifterna av intervjuerna tog längre tid än vad jag hade beräknat, dels för att det kunde vara svårt att uppfatta vad som sades och att det som sägs ibland behöver göras om till skriftspråk.

Analysen av resultaten var också en process som tog längre tid än jag trodde. Funderingar som hur jag skulle gå tillväga, hur jag skulle kategorisera svaren tog också tid. Om jag skulle gå efter teman eller nyckelord som kom fram i svaren eller om jag skulle försöka samla svaren under rubriker från problempreciseringen. Jag kom fram till att jag skulle kategorisera svaren utifrån problempreciseringen, men ändå vara öppen för om andra teman, mönster som uppstod.

4.3 Tankar om vidare forskning

Syftet med uppsatsen har varit att ta del av personalens erfarenheter av föräldrasamverkan i en verksamhet för barn med autism, från förskola till årskurs fem. Vilken syn personalen har på föräldrasamarbete, vilka svårigheter personalen kan komma i kontakt med. Jag har fokuserat på personalens syn på föräldrasamverkan. Mina tankar om vidare forskning är att undersöka föräldrarnas syn på föräldrasamverkan. Vad är viktigast för föräldrarna när man bedriver föräldrasamverkan? Hur vill föräldrarna att ett bra samarbete ska se ut? Utifrån en undersökning som grundar sig på föräldrarnas perspektiv på föräldrasamverkan som personal kan ta del av och få veta förutsättningarna för hur ett samarbete ska bedrivas.

En annan tanke om vidare forskning som jag fick under arbetets gång var att intervjua föräldrar om deras livs- och familjesituation. Under intervjuerna i denna undersökning pratade personalen mycket om hur föräldrarna har det i hemsituationen och att bemötandet med föräldrar till barn med funktionshinder utgår från detta, att det måste finnas en förståelse för hur föräldrarna har det i sin livssituation. Utifrån detta hade det också varit intressant att intervjua syskonen till ett barn med autism, undersöka hur deras situation ser ut. Detta för att skapa en större förståelse för deras livssituation då syskonen ofta kommer i skymundan, eftersom ett barn med autism tar mycket tid i anspråk på grund av sina begränsningar inom många områden.

4.4 Avslutande resonemang

Syftet med uppsatsen har varit att ta del av personalens erfarenheter av föräldrasamverkan i en skolverksamhet för barn med autism. Det har varit svårt att hitta litteratur eller forskning om personalens erfarenheter av samarbete av föräldrar till barn och ungdomar med autism. Därför har det varit svårt att koppla litteraturen till resultaten inom detta område. Den litteratur jag hittade om autism och samarbete grundade sig på samarbetet mellan personal och andra verksamheter såsom habilitering, LSS (Lagen om Stöd och Service)-handläggare o.s.v.

Jag har funnit att en av förutsättningarna för att ett föräldrasamarbete ska fungera är kommunikationens betydelse. Kommunikation är en livsnödvändighet och det är genom kommunikationen vi förmedlar budskap till varandra. De resultat som undersökningen visar kan fungera som underlag när vi som pedagoger planerar hur vi vill att föräldrasamverkan ska se ut, att utifrån resultaten se vilka faktorer som underlättar ett samarbete. Föräldrasamverkan ser olika ut beroende på verksamheten och dess förutsättningar. I en verksamhet för barn och ungdomar med autism ställs det högre krav på samarbete mellan föräldrar och personal. Eftersom personer med autism har svårt att generalisera är det av största vikt att samarbetet fungerar så att målen som uppnås i skolan också kommer familjen i hemsituationen tillgodo. De resultat som har framkommit i föreliggande studie visar visserligen bara synpunkter från personalens sida och inte utifrån föräldrarnas synpunkter. De visar hur vi kan arbeta vidare så att vi får ett samarbete som grundar sig på lyhördhet och förståelse för föräldrarnas situation.

I min nya roll som specialpedagog, där både rådgivning och konsultation ingår kan jag förmedla vidare till kolleger inte bara egna erfarenheter utan också dessa förutsättningar för

ett bra föräldrasamarbete. Detta utifrån resultaten som har framkommit i denna studie. Skolutveckling handlar inte bara om ett förändrings- och utvecklingsarbete av verksamheten som kommer elever och personal tillgodo. Det måste även innebära att konstruktivt förändra och utveckla föräldrasamarbetet.

5 Sammanfattning

Syftet med undersökningen var att ta del av personalens erfarenheter av föräldrasamverkan i en verksamhet för barn med autism. Jag ville också ta reda på vilken syn personalen har på föräldrasamverkan och vilka förutsättningarna är för att skapa ett gott föräldrasamarbete. Arbetet redovisar litteratur om autism, diagnoskriterier, krisens olika faser, familjesituationen, empati, samtalskonst och föräldrasamverkan. Jag belyser även specialpedagogik och specialpedagogens roll samt handledningens betydelse. I teoridelen redovisar jag för bl.a. några grundbegrepp inom begreppet kommunikation, Watzlavicks m.fl. (1967) kommunikationsteori samt Riddarsporres (2003) teori om att föräldrar utvecklar olika förhållningssätt gentemot professionella.

Metoden som valdes var den kvalitativa intervjun med semistrukturerade frågor. Semistrukturerade frågor som gav ingående och detaljrika svar från respondenterna och gav möjlighet till en dialog. Målgruppen bestod av personer som arbetar i en skolverksamhet för barn med autism från förskoleålder till årskurs fem. Yrkeskategorierna på dem som blev intervjuade var barnskötare, förskollärare, socialpedagoger, grundskollärare och specialpedagoger. Antalet som blev intervjuade var fem. Bandspelare användes under intervjuerna.

Resultaten kategoriserades under rubriker tagna från problempreciseringen. Citat togs med i resultaten och kodades efter respondenterna. Detta för att se likheter och olikheter och att få möjlighet att följa en respondents tankar och åsikter. Resultatbeskrivningen följs utav slutsatser, som är nedskrivna efter varje rubrik.

Det som framkommer i undersökningen är personalens erfarenheter av föräldrasamverkan i en skolverksamhet för barn med autism. Synen på föräldrasamverkan innefattar lyhördhet och förtroende mellan föräldrar och personal. Insyn i den pedagogiska verksamheten och möjlighet att påverka är också en viktig förutsättning för en bra föräldrasamverkan. Personalens roll som medstöttare, att stödja och uppmuntra föräldrarna är en av de viktigare rollerna, förutom den pedagogiska rollen i verksamheten. Detta tar tid och bör också göra det på grund av föräldrarnas livssituation. Kunskaper som behövs i mötet med föräldrarna är kunskaper om funktionshindret, det pedagogiska arbetssättet, empati, bemötande av människor i sorg och kris och olika kulturella bakgrunder. De största svårigheterna som personalen stöter på är bemötandet av familjer i sorg och kris, eftersom personalen anser att de inte har tillräckligt av denna kunskap. Det är också svårt att sätta gränser för vad som är personalens åtaganden när det gäller att ge hjälp till familjen av olika slag. Detta beror på familjens komplexa livssituation. Föräldrarnas delaktighet i verksamheten ser olika ut beroende på varje familjs olika behov och förutsättningar. Föräldrars olika behov av samarbete och delaktighet ska bli tillgodosedda av olika alternativ. Grupphandledning är givande och betydelsefull för personalen, där det diskuteras och ventileras det som gruppen är i behov av att diskutera.

Jag har också funnit att en av förutsättningarna för att ett föräldrasamarbete ska fungera är kommunikationens betydelse.

Referenser

- Beckman, V. Kärnevik, M. Schaumann, H. (1994). *Gång på gång. Pedagogik vid autism..* Stockholm: Natur och Kultur.
- Birkehorn, R. (1998). *Krishantering i praktiken..* Gävle: Meyer Information & Förlag AB.
- Brodin, J. & Lindstrand, P. (2004). *Perspektiv på en skola för alla.* Lund: Studentlitteratur.
- Céve, L. (1993). *Familjer i kris.* Bergqvist, S. (Red.) *Att möta barn med behov av särskilt stöd.* Arlöv: Liber utbildning
- Craaford, C. (1994). *Människan är en berättelse. Tankar om samtalskonst.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Cullberg, J. (1992). *Kris och utveckling.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Danielsson, L. & Liljeroth, I. (1996). *Vägval och växande. Förhållningssätt, kunskap och specialpedagogik för yrkesverksamma hjälpare.* Stockholm: Liber AB.
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna.* Lund: Studentlitteratur.
- Enqvist, A. (1984). *Om konsten att samtala.* Rabén & Sjögren.
- Frith, U. (1994). *Autism. Gåtans förklaring.* Stockholm: Liber utbildning AB.
- Gillberg, C. (1999). *Autism och autismliknande tillstånd hos barn, ungdomar och vuxna.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Gjems, L. (1997). *Handledning i professionsgrupper.* Lund: Studentlitteratur.
- Haug, P. (1998). *Pedagogiskt dilemma: Specialundervisning.* Stockholm: Skolverket/Liber.
- Helldin, R. (2000). *Kommunerna och den specialpedagogiska verksamheten.* Stockholm: HLS Förlag.
- Holm, U. (2001). *Empati – att förstå andra människors känslor.* Stockholm: Natur och kultur.
- Holmqvist, M. (1995). *Autism. Uppfostran, undervisning och förståelse för personer med extremt atomistisk omvärldsuppfattning.* Göteborg: Lunds universitet Pedagogiska institutionen.
- Kristiansen, S. (2000). *Att förklara autism. Myt och verklighet i autisms idéhistoria.* Stockholm: Natur och Kultur.
- Lehdahls Rosendahl, B. & Rönnerman, K. (2002). *Handledning av pedagogiskt yrkesverksamma: en utmaning för skolan och högskolan.* Skolverkets serie Forskning i fokus, Fritze.

- Liljegren, B. (2000). *Elever i svårigheter. Familjen i samspel*. Lund: Studentlitteratur.
- Maltén, A. (1998). *Kommunikation och konflikthantering – en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- May, T. (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Normell, M. (2002). *Pedagog i en förändrad tid*. Lund: Studentlitteratur.
- Nylander, L. (1998). *En förälders synsätt*. Gerland, G. (Red.) *På förekommen anledning – om människosyn, "biologism" och autism*. Stockholm: Cura
- Närvänen, A-L. (1999). *När kvalitativa studier blir text*. Lund: Studentlitteratur
- Parknäs, L. (1990). *Vägen till förändring*. Göteborg: Pax Förlag.
- Patel, R. & Davidson, B. (1994). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, B. (2003). *Treatment Evaluation and Screening of Autism*. Lund university: Department of Psychology.
- Riddarsporre, B. (2003). *Att möta det oväntade..* Lunds universitet: Institutionen för psykologi
- Rossmann, G B & Rallis, S. (2003). *Learning in the field. An introduction to qualitative research*. USA: Sage Publications, Inc.
- Schopler, E. , Reichler, R. J. & Lansing, M. (1993). *Lära barn med autism. Strategier för föräldrar och professionella*. Stockholm: Natur och Natur.
- Sellerfors, E. (1990). *Föräldrasamtal. Samtalsmetodik med exempel från barnomsorgen*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet. (1994). *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet*. Västerås: CE Fritzes AB.
- Vetenskapsrådet. (1990). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.
- Wahlström, G. (1996). *Handledning och samverkan i pedagogernas tid*. Runa förlag AB
- Watzlavick, P., Beavin, J. H. & Jackson, D. D. (1967), *Pragmatics of human communication*. USA: W. W. Norton & Company.
- Wing, L. (1998). *Autismspektrum. Handbok för föräldrar och professionella*. Stockholm: Cura AB.

Webbadresser:

Socialstyrelsen: <http://www.sos.se> (2005-02-14)

Hej!

Jag heter Tina Maringelli och läser specialpedagogik 41-60p vid Högskolan i Kristianstad. Som examensarbete har jag valt att göra en undersökning om föräldrasamverkan. Syftet med undersökningen är att ta del av personalens erfarenheter av föräldrasamverkan i en skolverksamhet för barn med autism. Jag vill också ta reda på vilken syn personalen har på föräldrasamverkan och vilka förutsättningarna är för ett bra samarbete.

Jag skulle vilja genomföra en intervju med dig som personal. Mitt önskemål är att använda bandspelare. Inför intervjun vill jag att du funderar över dessa frågor:

- Vilken syn har du på föräldrasamverkan? Vad tycker du är viktigt med föräldrasamverkan?
- Vilken roll har du i mötet med föräldrarna?
- Vilka svårigheter kan du som personal stöta på i arbetet med föräldrarna?
- Är föräldrarna delaktiga i den pedagogiska verksamheten? I så fall hur? Om inte, hur kan de bli delaktiga?
- Behövs kunskaper för att bemöta föräldrar till barn med autism? I så fall vilka?
- Har ni handledning? I så fall vilken? I vilket syfte?

Jag vill upplysa om att ditt deltagande är frivilligt och du kan när som helst avbryta din medverkan. Personerna som ingår i undersökningen och de svar jag får behandlas med största konfidentialitet. Insamlad information kommer endast att användas till forskningens ändamål.

Tack för din medverkan!